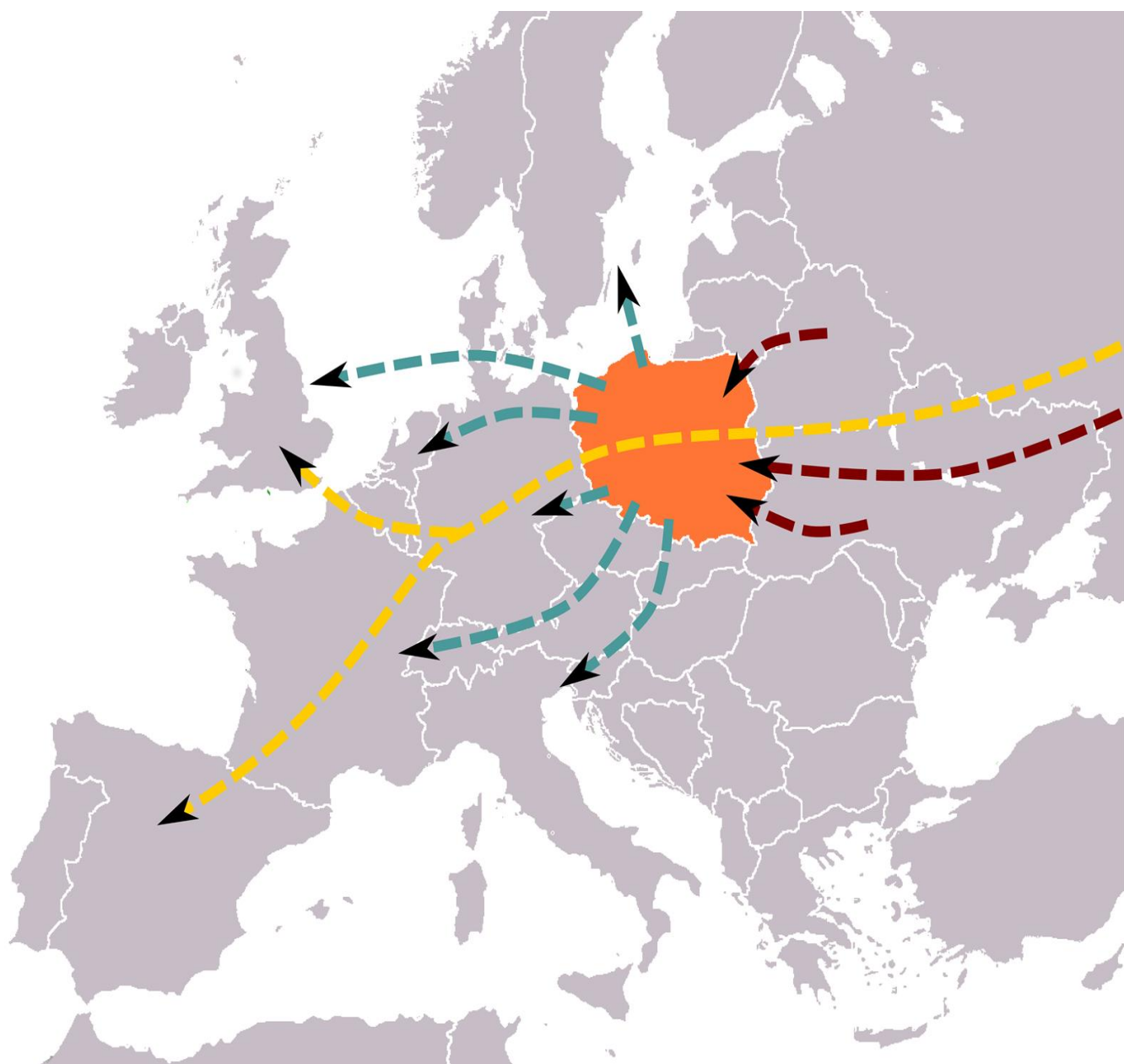

HANDEL LUDŹMI W POLSCE. RAPORT 2015

Warszawa 2016

Materiał opracowano w Zespole do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi

w Departamencie Analiz i Polityki Migracyjnej

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Materiał opracowany w Zespole do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi
Departament Analiz i Polityki Migracyjnej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	4
2. Definicja problemu	6
3. Handel ludźmi w prawodawstwie polskim	10
4. Instytucje zaangażowane w przeciwdziałanie handlowi ludźmi i pomocy ofiarom	12
5. Formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi w Polsce	18
6. Wpływ przestępstwa handlu ludźmi na ofiary	22
7. Pokrzywdzeni przestępstwem handlu ludźmi – cudzoziemcy w Polsce	23
8. Pokrzywdzeni przestępstwem handlu ludźmi – obywatele polscy, zidentyfikowani na terenie RP	35
9. Polskie ofiary handlu ludźmi za granicą	37
10. Zwalczanie handlu ludźmi w Polsce	41
11. Organizacje pozarządowe w walce z handlem ludźmi	45
12. Nowe rozwiązania wspierające przeciwdziałanie handlowi ludźmi	47
13. Podsumowanie	55
14. Summary	57

WPROWADZENIE

Handel ludźmi, nazywany także współczesnym niewolnictwem, jest poważnym przestępstwem i gwałtem na podstawowych prawach i godności człowieka. Dotyczy wykorzystywania kobiet i mężczyzn, niezależnie od ich wieku, w równym stopniu. W szczególnie trudnej sytuacji znajdują się najślabi, czyli dzieci. Przestępstwo często ma wymiar transnarodowy, a zorganizowane grupy przestępcze uzyskują z tego przestępstwa znaczne korzyści finansowe.

W powszechnym odczuciu społeczeństw, obywatele w większości wiedzą czym jest zjawisko, potrafią je opisać, ale często mylnie utożsamiają handel ludźmi z nielegalną migracją, czy przemytem ludźmi. Proceder przemytu ludzi ustaje wraz z dostarczeniem migrantów do punktu docelowego, na tym polega charakter umowy między osobami migrującymi a świadczącymi usługę. Natomiast handel ludźmi to nie tylko transport ofiar z jednego miejsca w inne, ale przede wszystkim różne formy wykorzystywania pokrzywdzonych (często już w trakcie transportu, ofiary są zmuszane do różnych praktyk), od świadczenia usług seksualnych, poprzez pracę przymusową, do prowadzenia działalności przestępczej.

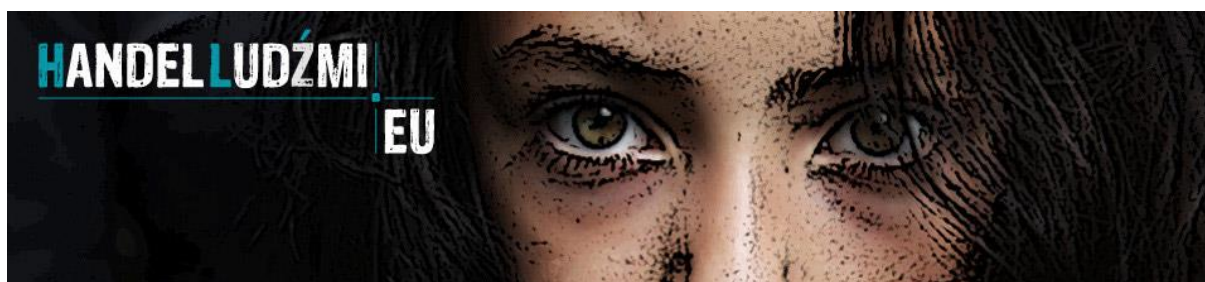
Polska jest krajem tranzytowym, docelowym, a także państwem pochodzenia ofiar. W związku z powyższym zjawisko handlu ludźmi dotyczy nie tylko cudzoziemców przebywających na terenie RP, ale także naszych obywateli za granicą (oraz na terenie RP). W 2015 r. wyraźnie można zauważyć zmianę trendu dotyczącego form wykorzystywania ofiar. Większość zidentyfikowanych przypadków osób poszkodowanych handlem ludźmi dotyczyło kwestii pracy przymusowej, zarówno na terenie kraju, jak wśród zarejestrowanych pokrzywdzonych polskiego obywatelstwa za granicą. Ujawniono także pierwsze przypadki zmuszania kobiet, obywaterek Polski, do zawierania fikcyjnych małżeństw z cudzoziemcami.

Handel ludźmi jest zjawiskiem złożonym, nie można go traktować tylko w kategoriach zwykłego przestępstwa. Wielość form wykorzystywania, znęcania się psychicznego i fizycznego nad ofiarami procederu, sprawia, że pokrzywdzeni potrzebują stałej i specjalistycznej pomocy. Dlatego ważne jest żeby państwa posiadały sprawny i kompleksowy system pomocy i wsparcia dla ofiar.

Do przygotowania niniejszego raportu wykorzystano m.in.:

1. *Analiza przestępczości handlu ludźmi oraz przestępstw z nim związanych w 2015 roku*, opracowane w Wydziale do walki z Handlem Ludźmi Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji.
2. *Sprawozdanie Straży Granicznej z działalności z obszaru zwalczania i zapobiegania handlu ludźmi za rok 2015*, przygotowane w Zarządzie Operacyjno-Śledczym Komendy Głównej Straży Granicznej.
3. *Sprawozdanie z monitoringu postępowań przygotowawczych, których przedmiotem jest handel ludźmi za 2015 rok*, opracowane w Departamencie ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.
4. *Sprawozdanie końcowe z wykonania zadania publicznego Prowadzenie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2015 r.*, przygotowane przez Fundację La Strada i Stowarzyszenie Po-MOC.
5. Sprawozdanie w sprawie osób osądzanych w pierwszej instancji sądów okręgowych w 2015 roku, przygotowane przez Departament Strategii i Deregulacji Ministerstwa Sprawiedliwości.
6. Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2015r.
7. Raport „United Kingdom Human Trafficking Centre. National Referral Mechanism Statistics, za lata 2012-2015”, opracowane przez brytyjską Krajową Agencję ds. Przestępczości.
8. Raport „*Trafficking in human beings. 2015 edition*” przygotowany przez Eurostat
9. Raport „*Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings*”, przygotowany przez Komisję Europejską z maja 2016 r. na podstawie statystyk Eurostatu.
10. Opracowanie "Trafficking in Persons 2016" przygotowane przez Departament Stanu USA.
11. Raporty UNODC: „*Global Report on Trafficking in Persons*” oraz „*An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action*”.
12. Sprawozdanie z wykonania Krajowego Planu Działania przeciwko Handlowi ludźmi na lata 2013-2015, przygotowane przez Zespół ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi w departamencie Analiz i Polityki Migracyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Wykorzystano również informacje dostępne m.in. na portalach internetowych: www.handelludźmi.eu, na stronie KCIK www.kcik.pl, Fundacji La Strada www.strada.org.pl, Stowarzyszenia Po-MOC www.po-moc.pl, oraz Europolu www.europol.europa.eu.

DEFINICJA PROBLEMU

W rozumieniu prawa międzynarodowego: **handel ludźmi** oznacza werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystanie innych osób do prostytucji lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów. Zgoda ofiary handlu ludźmi na zamierzone wykorzystanie nie ma znaczenia, jeżeli posłużono się którąkolwiek z metod, o której mowa powyżej¹.

Handel ludźmi jest trzecim pod względem dochodów nielegalnym biznesem, po handlu bronią i narkotykami. W imieniu Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) zagadnieniem handlu ludźmi zajmuje się Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przemocności – jedna z wyspecjalizowanych agend organizacji. Według szacunków UNODC proceder ten generuje roczny dochód w wysokości 32 miliardów dolarów.

Handel ludźmi to przestępstwo o globalnym zasięgu, występujące w większości państw świata. UNODC w raporcie o handlu ludźmi w latach 2010-2012 (publikacja w roku 2014) podaje, że w tym okresie zidentyfikowano, jako ofiary, obywateli 152 różnych państw w 124 krajach na całym świecie. Co roku około 2 milionów ludzi pada ofiarą tego procederu, z czego jedną trzecią stanowią dzieci².

Wykres 1. Formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi na świecie w latach 2010-2012.

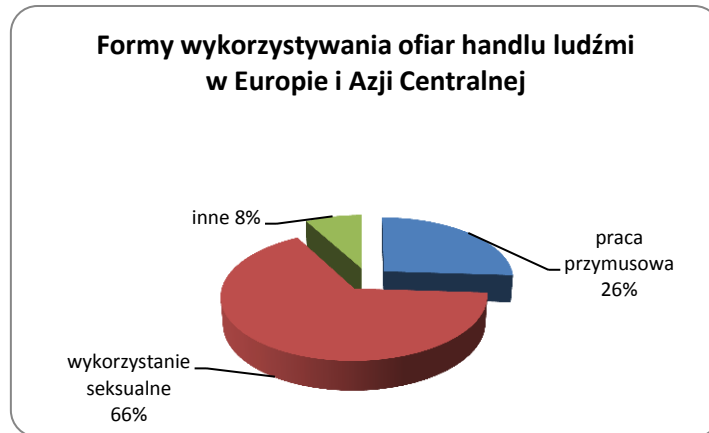
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNODC.

¹ Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne NZ dnia 15.X.2000 r. oraz Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi przyjęta dnia 16 maja 2005 r.

² *Global Report on Trafficking in Persons*, United Nations, New York, 2014.

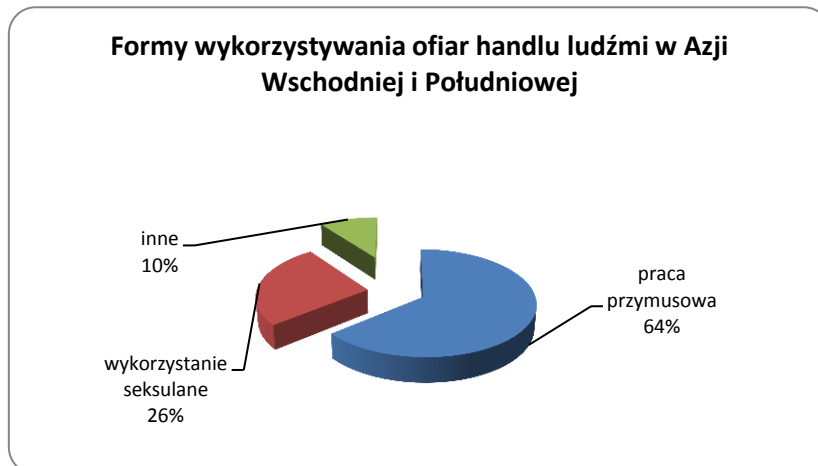
W raporcie UNODC można zauważyć główne tendencje dotyczące handlu ludźmi. Większość ofiar (53%) jest wykorzystywanych w przemyśle erotycznym (prostytycja, pornografia). Niewiele mniej ofiar (40%) jest przymuszanych do pracy, głównie w rolnictwie, przemyśle tekstylnym, budownictwie oraz zakładach przetwórczych. Na kategorię inne (7%) składają m.in.: zmuszanie do działalności przestępczej (wyłudzenie kredytów i świadczeń socjalnych, kradzieże), żebractwo, niewolnictwo domowe, zmuszanie do zawierania fikcyjnych małżeństw, handel organami.

Wykres 2. Formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi w Europie i Azji Centralnej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNODC.

Wykres 3. Formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi w Azji Wschodniej i Południowej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNODC.

Porównując dane zebrane przez UNODC można dostrzec, że formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi są zależne od regionu. Wyraźnie to widać na przykładzie regionu Europy i Azji Centralnej w stosunku do regionu Azji Wschodniej i Południowej. Proporcje są diametralnie różne. O ile w Europie najczęściej wykorzystuje się ofiary w szeroko rozumianym sex-biznesie (66%), o tyle w Azji

Wschodniej i Południowej odsetek ten wynosi 26% (w Azji główną formą eksploatacji ofiar pozostaje praca przymusowa – 64%).

Dane Eurostatu za lata 2013-2014 pokazują podobne wyniki.

Wykres 4. Formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi w Europie w latach 2013-2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

W Europie dominuje eksploatacja w sex-biznesie, przede wszystkim w prostytucji (67%), dalej mamy do czynienia z przymuszaniem do pracy (21%) oraz z wykorzystywaniem pokrzywdzonych do działalności przestępczej (żebractwo, kradzieże, wyłudzenia świadczeń) – 12%.

Wykres 5. Ofiary handlu ludźmi w Europie w latach 2013-2014 – kryterium płci.

Przekłada się to na statystyki dotyczące płci; aż **76% ofiar handlu ludźmi w Europie to kobiety** (w tym także nieletnie dziewczęta)³. 96% pokrzywdzonych w wyniku eksploatacji sex-biznesie to kobiety. Natomiast mężczyźni dominują w statystykach dotyczących pracy przymusowej (stanowią 74% ofiar)⁴.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

³ Raport Eurostatu za lata 2010-2012 pokazywał, że kobiety stanowiły 80% ofiar handlu ludźmi. Można zatem zaobserwować tendencję spadkową. Przekłada się to także na statystyki dotyczące form wykorzystywania – wzrost liczby ofiar pracy przymusowej. **W latach 2010-2012 69% poszkodowanych to ofiary wykorzystywania seksualnego, podczas gdy w latach 2013-2014 odnotowano 67%. W 2013-2014 nastąpił wzrost pokrzywdzonych pracą przymusową do 21% (w 2010-2012 było to 19%).**

⁴ *Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings*, European Commission, Bruksela, 2016.

Europa jest nie tylko punktem docelowym, ale także (szczególnie państwa wschodniej oraz południowej Europy) miejscem pochodzenia ofiar handlu ludźmi. 65% zarejestrowanych poszkodowanych na obszarze UE jest obywatelami państw członkowskich. W latach 2013-2014 najwięcej ofiar było wśród obywateli: Rumunii, Bułgarii, Holandii, Węgier i Polski (dane dotyczące obywateli UE), natomiast spoza UE, najliczniej zarejestrowano obywateli: Nigerii, Chin, Albanii, Wietnamu oraz Maroka.

HANDEL LUDŹMI W PRAWODASTWIE POLSKIM

Rzeczpospolita Polska jest stroną licznych konwencji międzynarodowych poświęconych kwestii przeciwdziałania handlowi ludźmi. Szczególnie istotne znaczenie mają:

Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji (z 1950 r.),

Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (z 2000 r.)

oraz **Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu, oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi** (protokół dodatkowy do Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, zwany też **Protokołem z Palermo**).

Dokumenty powstały w ramach ONZ. Polska jest też stroną **Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi** (z 2004 r.) i dokonała w wymaganym czasie (do 2013 r.) implementacji **Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z 5 kwietnia 2011 w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar** – podstawowego dokumentu Unii Europejskiej, który poszerza definicję handlu ludźmi (m.in.: wyzyskiwanie do działalności przestępczej) oraz zawiera m.in. klauzulę niekarania ofiar za przestępstwa, do których popełnienia były zmuszane jako ofiary handlu ludźmi.

Zgodnie z artykułem 115§22 kodeksu karnego

Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

- 1) *przemocy lub groźby karalnej,*
- 2) *uprowadzenia,*
- 3) *podstępu,*
- 4) *wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,*
- 5) *nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,*
- 6) *udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą,*

- w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy.

Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1-6.

W Polsce karanie sprawców handlu ludźmi odbywa się na podstawie art. 189a k.k.

§ 1 „Kto **dopuszcza się** handlu ludźmi, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata”.

§2 „Kto **czyni przygotowania** do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

W świetle art. 189a k.k. handel ludźmi jest zagrożony karą nie niższą niż 3 lata, co oznacza, że proceder ten jest uznany za zbrodnię, a górną granicą ustawowego zagrożenia jest pozbawienie wolności do lat 15. Warte podkreślenia jest, że z uwagi na wysoki stopień szkodliwości, ustawodawca wprowadził także karalność przygotowania do popełnienia przestępstwa.

W roku 2015 Policja zanotowała wzrost przestępczości związanej z handlem ludźmi w stosunku do roku 2014 – liczba przestępstw stwierdzonych wzrosła z 76 do 101 (w 2013 r. zanotowano 186). Straż Graniczna prowadziła mniej spraw związanych z art. 189a k.k., w 2015 r. prowadziła 7 postępowań (w 2014 r. było ich 11, a w 2013 r. 16 spraw). Prokuratura natomiast zarejestrowała w 2015 r. 67 postępowań przygotowawczych w sprawach o handel ludźmi (w 2014 r. było ich 65, a w 2013 r. 57) - 66 spraw z art. 189a§1 k.k. oraz 1 sprawę z art. 189a§2 k.k.

INSTYTUCJE ZAANGAŻOWANE W PRZECIWDZIAŁANIE HANDLOWI LUDŹMI I POMOCY OFIAROM

Zwalczaniem handlu ludźmi oraz zapewnieniem pomocy i opieki ofiarom tego przestępstwa zajmują się liczne instytucje administracji publicznej w Polsce. Z uwagi złożoność procedury, podejmowane w Polsce działania mające na celu zapobieganie przestępstwu oraz ściganie sprawców mają charakter międzyresortowy.

Zespół do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi

Został utworzony w 2004 r. na mocy Zarządzenia Nr 23 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 marca 2004 r. i jest organem opiniodawczo-doradczym Prezesa RM. Przewodniczy mu Sekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele instytucji, organizacji międzynarodowych oraz organizacji pozarządowych. Do zadań zespołu należy:

- ocena realizacji krajowych planów działania przeciwko handlowi ludźmi,
- proponowanie oraz opiniowanie podejmowanych działań zmierzających do skutecznego zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi,
- współpraca z organami administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi.

W celu bieżącego monitorowania działań i wymiany informacji w ramach Zespołu powołano Grupę Roboczą, w skład której wchodzi eksperci reprezentujący instytucje uczestniczące w pracach Zespołu. W ramach ww. Grupy prowadzone są prace grup eksperckich: ds. problematyki handlu dziećmi, ds. działań prewencyjnych oraz ds. wsparcia ofiar.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
w jego ramach Departament Analiz i Polityki Migracyjnej

(DAiPM), jest głównym koordynatorem polityki państwowej wobec handlu ludźmi. Przedstawiciel ministra właściwego ds. wewnętrznych – wicedyrektor DAiPM pełni funkcję sekretarza w Zespole do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi. Departament zapewnia obsługę merytoryczną i organizacyjno-techniczną tego Zespołu. W ramach Departamentu działa utworzony w 2006 r. **Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi**. Zespół jest odpowiedzialny za:

- obsługę prac międzyresortowego Zespołu do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, jak również Grupy Roboczej i grup eksperckich,
- monitorowanie prac związanych z realizacją krajowych planów działań przeciwko handlowi ludźmi,
- przygotowanie i opracowanie krajowych planów działań,
- koordynację procesu gromadzenia analiz, informacji i danych statystycznych nt. zjawiska handlu ludźmi,

- prowadzenie współpracy międzynarodowej w zakresie handlu ludźmi,
- nadzór nad wykonywaniem zadań przez Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla ofiar handlu ludźmi (KCIK)⁵,
- prowadzenie portalu internetowego www.handelludźmi.eu.

Policja

Do działań w zakresie zwalczania handlu ludźmi decyzją Komendanta Głównego Policji z dnia 22 stycznia 2014 r. powołany został **Wydział do Walki z Handlem Ludźmi** Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji. Do zadań Wydziału należy przede wszystkim zwalczanie przestępczości związanej z handlem ludźmi, pedofilią i pornografią dziecięcą. W zakresie swych zadań Wydział do Walki z Handlem Ludźmi współpracuje z organami sprawiedliwości, administracji publicznej i kontroli państwowej, organizacjami pozarządowymi, społecznymi i instytucjami użyteczności publicznej. Ponadto, Wydział realizuje działania o charakterze międzynarodowym poprzez współpracę operacyjną i śledczą z organami ścigania innych państw.

Wydział do Walki z Handlem Ludźmi nadzoruje i koordynuje prace **Zespołów do Walki z Handlem Ludźmi** powołanych na podstawie Zarządzenia KGP⁶ w Wydziałach Kryminalnych w Komendach Wojewódzkich Policji oraz **koordynatorów** w Wydziałach Prewencyjnych. Policyjne Wojewódzkie Zespoły do walki z Handlem Ludźmi mają za zadanie stosowanie rozwiązań przyjętych w *Algorytmie postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi*, prowadzenie rozpoznania, monitorowanie potencjalnych miejsc przestępstw handlu ludźmi oraz uczestniczenie w międzynarodowych operacjach i szkoleniach związanych ze zwalczaniem procederu.

Straż Graniczna

Straż Graniczna pełni szczególną rolę w zakresie walki z handlem ludźmi w odniesieniu do cudzoziemców. To funkcjonariusze Straży Granicznej bardzo często mają pierwszy kontakt z ofiarami tego przestępstwa, co za tym idzie, często dokonują identyfikacji ofiar. Jak wszystkie opisane instytucje, Straż Graniczna uczestniczy w wykonywaniu krajowych planów działań przeciwko handlowi ludźmi. W 2008 r. powołany został w Komendzie Głównej Straży Granicznej **Zespół ds. stałego monitoringu i koordynacji działań Straży Granicznej w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępstwa handlu**

⁵ Obecna nazwa obowiązuje od 2016 r.

⁶ Zarządzenie Nr 14 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie niektórych zadań wykonywanych przez Policję w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstwa handlu ludźmi oraz innych czynów zabronionych z nim związanych .

ludźmi. Jednostka ta ma za zadanie koordynowanie realizacji przedsięwzięć, wynikających z realizacji Krajowego Planu, koordynowanie działań SG w zakresie zwalczania i zapobiegania handlu ludźmi z uwzględnieniem potrzeb szkoleniowych, przeprowadzanie monitoringu i analizy przypadków ujawniania ofiar oraz współpracę z innymi organami właściwymi w zakresie zwalczania tego przestępstwa.

Ponadto, od 2009 r. w strukturach **Zarządu Operacyjno – Śledczego KGSG działa Sekcja ds. Nielegalnej Migracji i Handlu Ludźmi**, która odpowiada m.in.: za koordynację i nadzór nad działaniami podejmowanymi przez Straż Graniczną w zakresie zwalczania handlu ludźmi. W każdym z oddziałów Straży Granicznej w wydziale operacyjno-śledczym powołano nietatowego koordynatora do spraw zwalczania handlu ludźmi, odpowiedzialnego za koordynację i współpracę pomiędzy właściwymi komórkami organizacyjnymi Straży Granicznej, Policji oraz innymi instytucjami zaangażowanymi w zwalczanie tego procederu.

Prokuratura

Za walkę z handlem ludźmi w **Prokuraturze Krajowej**⁷ odpowiedzialny jest Departament do Spraw Przystępczości Zorganizowanej i Korupcji. Jednostka ta koordynuje działania Prokuratury w zakresie ścigania handlu ludźmi. Wyznaczony jest specjalny prokurator-koordynator ds. handlu ludźmi. Od 2007 r. także w prokuraturach apelacyjnych wyznaczeni są prokuratorzy pełniący funkcję konsultantów w zakresie handlu ludźmi. W 2014 r. zostały skierowane do użytku dla prokuratorów prowadzących sprawy dotyczące handlu ludźmi *Wskazówki dotyczące prowadzenia postępowań w sprawach handlu ludźmi*.

Wojewódzkie zespoły ds. handlu ludźmi

W roku 2015 zakończył się proces tworzenia wojewódzkich zespołów ds. handlu ludźmi. W ramach realizacji Krajowego Planu Działań przeciwko handlowi ludźmi na lata 2013 - 2015, powołane zostały wojewódzkie zespoły ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi. Celem powołania wojewódzkich zespołów jest stworzenie regionalnych platform współpracy dla przedstawicieli administracji publicznej, organów ścigania oraz organizacji pozarządowych, działających w obszarze przeciwdziałania handlowi ludźmi. Głównym zadaniem zespołów jest koordynacja działań poszczególnych instytucji i organizacji w regionie, ułatwianie podejmowania wspólnych inicjatyw oraz wymiana informacji i dobrych praktyk w zakresie prewencji i wsparcia ofiar. W skład zespołów wchodzi przedstawiciele: urzędów wojewódzkich, Policji, Straży Granicznej, Inspekcji Pracy, samorządów, Izb Celnych, zarządów przejść granicznych, straży gminnych, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, Urzędów Pracy, Ogólnopolskiej Sieci Organizacji Pozarządowych przeciwko

⁷ Na mocy ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. **Prawo o prokuraturze** (Dz. U. 2016 poz. 177) połączono funkcję Ministra Sprawiedliwości oraz Prokuratora Generalnego. Przeszła funkcjonować niezależna od struktur rządowych Prokuratura Generalna, której kompetencje zostały przeniesione do Prokuratury Krajowej (zapewnia obsługę Prokuratora Generalnego oraz Prokuratora Krajowego). Ze względu na to, iż raport dotyczy 2015 roku, na potrzeby niniejszego opracowania, **przyjęto stan prawny obowiązujący w 2015 r., dlatego też w dalszej części raportu używano terminu Prokuratura Generalna**.

Handlowi Ludźmi oraz przedstawiciele innych organizacji pozarządowych. Dokładny skład osobowy poszczególnych zespołów jest uzależniony od specyfiki danego województwa.

Państwowa Inspekcja Pracy (PIP) kontroluje legalność zatrudnienia cudzoziemców w Polsce.

W zakresie kontroli współpracuje ze Strażą Graniczną, wojewodami, powiatowymi urzędami pracy oraz z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych.

W 2007 r. Inspekcja uzyskała kompetencje do m.in. kontroli legalności zatrudnienia cudzoziemców. Krokiem mającym na celu wzmocnienie możliwości reagowania inspektorów pracy na nielegalne zatrudnianie cudzoziemców i zagrożenie zjawiskiem handlu ludźmi było podpisanie w roku 2008 porozumienia między Komendantem KGSG a Głównym Inspektorem Pracy. Na jego podstawie możliwa jest współpraca w zakresie podejmowania wspólnych kontroli. Dzięki współpracy, przypadki handlu ludźmi, zidentyfikowane przez inspektorów pracy są przedmiotem śledztw prowadzonych przez właściwe organy ścigania.

W 2015 r. zostało zawarte nowe Porozumienie Głównego Inspektora Pracy i Komendanta Głównego Straży Granicznej w sprawie zasad współdziałania (zastępujące Porozumienie z 2008 r.). Kontynuowano model współpracy ze Strażą Graniczną zmierzający do przejęcia w przyszłości przez tę formację zadań dotyczących kontroli legalności zatrudnienia cudzoziemców. Współpraca PIP i SG nie opiera się już w największym stopniu na wspólnych kontrolach, ale na wymianie doświadczeń, dobrych praktyk oraz interpretacji przepisów. Obie instytucje prowadziły większość kontroli samodzielnie

Urząd do Spraw Cudzoziemców

Urząd pełni istotną rolę w zakresie wstępnej identyfikacji potencjalnych ofiar handlu ludźmi wśród cudzoziemców, ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce. W ramach prowadzonych postępowań o nadanie statusu uchodźcy, pracownicy Urzędu mogą uzyskiwać informacje wskazujące, że cudzoziemiec padł ofiarą handlu ludźmi. Ponadto w Departamencie Postępowań Uchodźczych jest wskazany nieetatowy koordynator ds. handlu ludźmi, odpowiedzialny za koordynację działań oraz właściwy przepływ informacji.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Resort pełni kluczową rolę w zakresie wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi. W ramach pomocy społecznej przewidziana jest możliwość udzielenia interwencji kryzysowej bezpośrednio z uwagi na potrzebę ochrony ofiar (art.5a, 7a i inne ustawy z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.). W 2014 r. MRPiPS przyjęło opracowane przez grupę ekspercką ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi *Standardy bezpiecznego schronienia dla ofiar*

handlu ludźmi i przekazało je jako materiał pomocniczy dla kadry pomocy społecznej prowadzącej ośrodki interwencji kryzysowej oraz punkty interwencji kryzysowych. MRPiPS prowadzi od 2008 r. coroczny cykl szkoleń dla personelu jednostek organizacyjnych pomocy społecznej nt. wsparcia ofiar handlu ludźmi, w tym również na temat zasad i współpracy ośrodków interwencji kryzysowej z Krajowym Centrum Interwencyjno - Konsultacyjnym.

Krajowe Centrum Interwencyjno – Konsultacyjne dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi

Krajowe Centrum Interwencyjno- Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi jest realizowanym od 2009 r., finansowanym przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, zadaniem publicznym, skierowanym do polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi. Co roku MSWiA ogłasza otwarty konkurs na prowadzenie KCIK. Obecnie Centrum jest prowadzone przez Fundację Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada, oraz Stowarzyszenie Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej. W ramach KCIK funkcjonuje skierowany do cudzoziemców Program Wsparcia i Ochrony Ofiary/Świadka Handlu Ludźmi.

KCIK zostało powołane po to, aby pomagać ofiarom handlu ludźmi w Polsce. W ramach jego zadań mieści się identyfikacja ofiar handlu ludźmi, interwencja, poradnictwo prewencyjne, konsultacje dla instytucji i organizacji oraz prowadzenie specjalistycznego schroniska dla ofiar. Pracownicy KCIK udzielają porad nie tylko ofiarom handlu ludźmi, ale także im bliskim, organizacjom i instytucjom, osobom zagrożonym handlem ludźmi.

Kluczową rolę w udzielaniu pomocy ofiarom handlu ludźmi pełni ich wstępna identyfikacja, która w większości przypadków jest przeprowadzana przez organy ścigania. Po identyfikacji ofiary następuje konieczność zapewnienia jej bezpieczeństwa, odizolowania od sprawców i umieszczenia w bezpiecznym miejscu. To najważniejszy cel działania KCIK - kompleksowa pomoc ofiarom procederu, która jest udzielana przez organizacje pozarządowe. Osoba objęta pomocą może liczyć na pełne wsparcie: zakwaterowanie, opiekę medyczną i psychologiczną, konsultacje prawne. W ciągu 2015 roku jego pracownicy odebrali ponad 10 tysięcy telefonów w kwestiach organizacyjnych Centrum, z prośbą o pomoc lub w celu uzyskania informacji.

Organizacje pozarządowe zaangażowane w zwalczanie handlu ludźmi skupiają się **Ogólnopolskiej Sieci Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi**, która powstała w lipcu 2014 r.

w ramach realizacji projektu finansowanego ze środków Funduszu Norweskiego. Obecnie Sieć skupia 19 organizacji pozarządowych, docelowo znajdzie się w niej 28 organizacji ze wszystkich województw. Głównym zamierzeniem Sieci jest utworzenie wysokospecjalistycznej sieci organizacji przeciwdziałających handlowi ludźmi w celu poprawy jakości i efektywności ich pracy, profesjonalizacji działań oraz wzmocnienia potencjału, tak by w efekcie mogły być partnerem instytucji publicznych i organów ścigania we wspólnych działaniach, mających na celu zapobieganie handlowi ludźmi oraz wsparcie ofiar tego przestępstwa. W ramach działań Sieci

znajduje się m.in. wzmocnienie wojewódzkich zespołów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi, opracowanie standardów świadczenia usług dla ofiar handlu ludźmi, w szczególności zachowania bezpieczeństwa i prywatności oraz szacunku dla wyborów ofiar, a także zorganizowanie serii warsztatów z tematyki handlu ludźmi dla organizacji pozarządowych. Dzięki działaniom Sieci wybrane organizacje pozarządowe z terenu całej Polski są przygotowywane do pracy z ofiarami handlu ludźmi, w efekcie czego uzyskanie profesjonalnej pomocy będzie możliwe docelowo w każdym województwie.

FORMY WYKORZYSTYWANIA OFIAR HANDLU LUDŹMI W POLSCE

W Polsce handel ludźmi jest zjawiskiem stosunkowo nowym i ulegającym ciągłym przemianom. Nasilenie przestępstw zaobserwowano na początku lat 90-tych ubiegłego wieku. Specyfika Polski polega na tym, że jest ona zarazem krajem pochodzenia ofiar, państwem tranzytowym – przez które odbywa się transport ofiar z Europy Wschodniej i Azji do Europy oraz krajem docelowym, na terytorium którego ofiary handlu ludźmi (głównie z Ukrainy, Bułgarii, Rumunii oraz państw azjatyckich – szczególnie z Wietnamu oraz Polacy) są eksploatowane.

Ofiarami handlu ludźmi w Polsce padają najczęściej osoby młode (zarówno kobiety, jak i mężczyźni), z wykształceniem podstawowym, bezrobotne. W przeważającej liczbie przypadków handel ludźmi jest dziełem zorganizowanych grup przestępczych skoncentrowanych na tym procederze, bądź traktujących tę działalność jako jedno z dogodnych źródeł dochodu. W Polsce poszkodowani handlu ludźmi najczęściej padają ofiarą: wykorzystania seksualnego, wykorzystania do pracy przymusowej, zmuszania do popełniania przestępstw, do żebrania, a także do wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych.

Eksploracja seksualna – przestępstwo handlu ludźmi w Polsce przez wiele lat było niemal wyłącznie związane z tą formą wykorzystywania, najbardziej dostrzegalną społecznie. Obecnie przypadki eksploatacji seksualnej są nadal licznie ujawniane, lecz z uwagi na masowe zgłoszenia wykorzystania do pracy przymusowej, nie stanowią już dominującego trendu w obrazie zjawiska handlu ludźmi. Przestępstwo to popełniane jest w większości na szkodę kobiet i dziewcząt. Ofiarami padają cudzoziemki w Polsce (przede wszystkim obywatelki Bułgarii, rzadziej Ukrainy i Rumunii – dotyczy to szczególnie procederu tzw. prostytucji przydrożnej), jak i Polki za granicą (zwłaszcza w Niemczech i Holandii), a także na terenie kraju, gdzie są wykorzystywane w tzw. prostytucji w „mieszkaniówkach”.

Sprawy prowadzone przez prokuraturę.

Prokuratura Okręgowa we Wrocławiu przedstawiła akt oskarżenia trzem mężczyznom (obywatelom Polski) oskarżonym o handel ludźmi, zmuszanie do prostytucji i produkowanie pornografii z udziałem nieletnich. Od stycznia 2014 r. do lipca 2015 r. werbowali młodych chłopców pod pozorem załatwienia legalnej pracy w Niemczech. Ofiarami przestępstwa mogło paść od kilku do kilkunastu małoletnich chłopców. Dotychczas ustalono 9 pokrzywdzonych, byli to małoletni chłopcy, jeden z nich nie miał ukończonych 15 lat. Oskarżeni zarobili na tym procederze ponad 75 tys. euro, a szef grupy, obywatel Niemiec, jest poszukiwany listem gończym.

Sprawy prowadzone przez Straż Graniczną.

W 2015 r. Straż Graniczna kontynuując działania z obszaru zwalczania „prostytcji przydrożnej” doprowadziła do skierowania aktu oskarżenia przez Prokuraturę Apelacyjną w Gdańsku w jednej ze spraw. Wyrokiem sądu z 18.12.2015 r. (Sąd Okręgowy w Gdańsku) skazano głównego sprawcę (ob. Bułgarii) na karę pozbawienia wolności w wymiarze 3 lat, drugi oskarżony został skazany na 10 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata. Pokrzywdzone kobiety są obywatelkami Bułgarii. Wyrok nie jest prawomocny.

Praca przymusowa – liczba przypadków handlu ludźmi do pracy przymusowej zdecydowanie wzrasta. Na etapie werbunku ofiary są wprowadzane w błąd co do warunków pracy i zakwaterowania. W trakcie wykonywania pracy nie otrzymują wynagrodzenia lub otrzymują wynagrodzenie niższe niż obiecane, są przetrzymywane w miejscu zamieszkania, umieszczane w miejscach zakwaterowania, których standard często jest niski, mają ograniczoną swobodę poruszania się, ich rozmowy są kontrolowane, zabierane są telefony komórkowe i dokumenty tożsamości, a pokrzywdzeni zmuszani są pokrywania kosztów zakwaterowania, wyżywienia, transportu powodujących narastającą spiralę długu. W sprawach dotyczących pracy przymusowej istnieje problem szerokiej interpretacji zachowań sprawczych od naruszenia praw pracowniczych poprzez wyzysk do pracy lub usług o charakterze przymusowym po znamiona niewolnictwa. Proceder ten dotyczy zarówno obywateli Polski za granicą (szczególnie w Wielkiej Brytanii, Holandii i w Niemczech), a także Polaków na terenie RP oraz cudzoziemców przebywających w Polsce (głównie obywatele Ukrainy, Wietnamu, Rumunii).

Sprawy prowadzone przez Straż Graniczną.

W 2014 r ujawniono 4 obywateli Ukrainy, ofiary handlu ludźmi, we Wrocławiu. Mężczyznom oferowano pracę w budownictwie, z wynagrodzeniem 12 zł za godzinę, przy jedenastogodzinnym dniu pracy. Pracodawca miał zapewnić zakwaterowanie, pokrywać koszty dojazdu do pracy, opłacać badania lekarskie, zapewnić odzież roboczą. Osoba, która ich rekrutowała i organizowała transport otrzymywała pieniądze za każdą przyprowadzoną do pracy osobę (150 zł). W odczuciu pokrzywdzonych byli oni sprzedawani jak towar. Okresowo cudzoziemcom zabierano paszporty, pracowali oni bez umów, na budowach po 15-17 godzin na dobę. Pokrzywdzeni nie otrzymywali obiecanego wynagrodzenia (wg obliczeń cudzoziemców winni otrzymać płacę w wysokości 10000 zł, a wypłacono im ok. 1300 zł).

Sprawy prowadzone przez Państwową Inspekcję Pracy.

W 2015 r. do Okręgowego Inspektoratu Pracy w Krakowie wpłynął sygnał, z którego wynikało, że obywatelka Kenii nielegalnie wykonywała pracę w trzech firmach związanych z branżą artystyczną, reklamową i modelingiem. Właściciel jednej z tych firm oświadczył, że wyraził zgodę, aby Kenijka przyszedła na próby prowadzonego przez niego zespołu tanecznego i zapoznała się z podstawami wiedzy muzycznej i choreografii. Kenijka nie była natomiast zatrudniona w jego firmie. W związku z zachowaniem cudzoziemki właściciel zespołu tanecznego i jego żona, nabrali podejrzeń, że mogło dochodzić do znęcania się fizycznego i psychicznego nad Kenijką przez jej opiekunkę, która wcześniej podawała się za matkę cudzoziemki. Wobec powyższego zawiadomili o swoich podejrzeniach Fundację La Strada, która przekazała informację o tej sprawie do Straży Granicznej. Straż Graniczna zapewniła ochronę obywatelce Kenii. W lutym 2015 r. OIP w Krakowie otrzymała pismo Straży Granicznej z informacją, że Wojewoda Małopolski udzielił obywatelce Kenii zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi.

Zmuszanie do drobnych przestępstw – polega na zmuszaniu ofiar do dokonywania drobnych kradzieży w sklepach, czy kradzieży kieszonkowych. Stanowi to także element nacisku na ofiarę – świadomość, że działają wbrew prawu, jest stale podnoszona przez ich prześladowców, co przekłada się na niechęć i obawę ofiar przed skorzystaniem z pomocy organów ścigania.

Zmuszanie do żebrania – w Polsce pozostaje widoczne w statystykach niemal wyłącznie w kontekście wykorzystywania cudzoziemców. Ujawniono także przypadki wykorzystywania Polaków za granicą do żebrania m.in. w Finlandii. Wśród pokrzywdzonych dominują obywatele Rumunii. Ofiary są rekrutowane w swoich miejscowościach w krajach pochodzenia. Rekruterzy wyszukują osoby z widocznym kalectwem fizycznym, niewykształcone i w trudnej sytuacji życiowej. Sprawcy zapewniają transport i zakwaterowanie oraz pomoc w uzyskaniu dokumentów, a za usługi naliczają ofiarom dług, który stale się powiększa o bieżące koszty.

Sprawy prowadzone przez prokuraturę.

20.10.2015 r. Prokuratura Okręgowa w Lublinie skierowała do Sądu Okręgowego w Lublinie akt oskarżenia w sprawie działalności zorganizowanej grupy przestępczej zajmującej się handlem ludźmi w okresie od 2009 r. do 3 listopada 2014 r. na terenie województwa lubelskiego i Finlandii. Proceder polegał na werbowaniu, transporcie i dostarczeniu na teren Finlandii wielu osób, w zamiarze ich wyzyskania w żebractwie, po uprzednim wprowadzeniu ich w błąd, co do charakteru świadczonej pracy. Akt oskarżenia skierowano przeciwko 11 oskarżonym. Nadto oskarżonym zarzucono dokonanie poszczególnych przestępstw handlu ludźmi dotyczących ustalonych osób, a polegających na tym, że

działając wspólnie i w porozumieniu, w ramach działalności zorganizowanej grupy przestępczej, dopuścili się handlu ludźmi – ustalonych osób. Wprowadzili je w błąd, co do charakteru pracy jaką mieli świadczyć na terenie Finlandii i osiągniętych dochodów z jej tytułu. Poprzez wykorzystanie ich krytycznego położenia zwerbowali je, a następnie brali udział w ich przetransportowaniu z terenu Rzeczypospolitej Polskiej na teren Finlandii w celu wykorzystania w działalności poniżającej godność człowieka, polegającej na zbieraniu pieniędzy mających stanowić wsparcie w związku z rzekomo złym stanem zdrowia wymagającym leczenia, kalectwem bądź innymi ciężkimi sytuacjami życiowymi i oferowaniu w zamian małowartościowych wyrobów drewnianych, co stanowiło w istocie żebractwo. Oskarżeni uczynili sobie stałe źródło dochodu z tego przestępstwa. W toku śledztwa ujawniono łącznie 76 osób pokrzywdzonych.

Wykorzystywanie do wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych – jest to najdynamiczniej rozwijająca się metoda działań zorganizowanych grup przestępczych, zajmujących się handlem ludźmi. Proceder ten został zidentyfikowany przez organy ścigania w ostatnich czterech latach. Działalność w tym zakresie zdominowana została przez polskie grupy przestępcze, wykorzystujące z jednej strony luki w systemach finansowych i opieki społecznej państw, takich jak Wielka Brytania czy Niemcy, z drugiej zaś trudną sytuację materialną osób pokrzywdzonych. Zdarza się, że sprawcy decydują się na transport całych rodzin, często wielodzietnych, ponieważ umożliwia to wyłudzenie dodatkowych świadczeń.

Pozyskiwanie komórek, tkanek i narządów wbrew przepisom – jest jedną z form wykorzystania człowieka w handlu ludźmi, jednak rzadko w Polsce identyfikowaną. W 2015 r. prokuratura wszczęła postępowanie w jednej sprawie związanej z tą formą eksploatacji ofiar handlu ludźmi

Niewolnictwo domowe – jest formą wykorzystywania do pracy, mającą miejsce w prywatnych gospodarstwach domowych, przez co trudną do ujawnienia. Ofiary są kuszone atrakcyjnymi ofertami pracy w charakterze gospodyń domowych, opiekunek do dzieci lub osób starszych, po przybyciu na miejsce pracodawca nie dotrzymuje wcześniej przedstawianych warunków. Pracownicy – dotychczas identyfikowano kobiety, pokrzywdzone tą formą wykorzystania, mają ograniczoną wolność osobistą, są im odbierane dokumenty, nie otrzymują stosownego wynagrodzenia, a zmuszane są do ciągłej pracy po kilkanaście godzin dziennie. Ofiary są zastraszane doniesieniem na nie do organów ścigania, a często stosowana jest przemoc fizyczna i psychiczna. W ostatnich latach udało się organom ścigania ujawnić kilka przypadków zmuszania cudzoziemek do pracy w polskich gospodarstwach domowych (proceder ten miał także miejsce w prywatnych domach przedstawicieli dyplomatycznych państw trzecich).

Zmuszanie do zawierania fikcyjnych małżeństw – dynamicznie rozwijający się proceder, polegający na tym, że wyszukuje się, najczęściej młode kobiety w trudnej sytuacji życiowej, którym obiecuje się atrakcyjne wynagrodzenie w zamian za zawarcie fikcyjnego małżeństwa z obcokrajowcem (głównie dotyczy to przybyszy spoza UE) w celu legalizacji ich pobytu. Ostatecznie okazuje się, że ofiary nie otrzymują obiecanego wynagrodzenia, a ponadto mają problemy z unieważnieniem takich małżeństw, ponieważ obcokrajowiec po nabyciu odpowiednich dokumentów znika.

WPŁYW PRZESTĘPSTWA HANDLU LUDŹMI NA OFIARY

Handel ludźmi jest przestępstwem przeciwko jednostce, w związku z tym konsekwencje są głównie odczuwane przez ofiary procederu. Przestępstwo narusza podstawowe prawa człowieka, odbiera ludziom fundamentalne i powszechnie akceptowane wolności. Trudno jest skutecznie zmierzyć zasięg i skalę zjawiska, a jeszcze trudniej jest ocenić wpływ przestępstwa na psychikę ofiar. Handel ludźmi jest skrytym działaniem, którego skutki nie są do końca rozpoznane.

Brutalność przestępstwa ma znaczny wpływ na zdrowie i samopoczucie ofiar. Efekt wiktylizacji uderza głównie w biednych, słabych, niepełnosprawnych, izolujących się społecznie ludzi oraz w dzieci. [Ofiary procederu są szczególnie podatne na ponowną wiktylizację, a szczególnie dotyczy to ofiar małoletnich.](#) Skutki tego przestępstwa mają wpływ na każdy aspekt życia poszkodowanych. Pokrzywdzeni doświadczają znęcania się, wykorzystywania, biedy i złych warunków zdrowotnych. Każdy etap w procesie handlu ludźmi może być związany z fizycznym, seksualnym i psychicznym znęcaniem się, ubóstwem, zmuszaniem do zażywania alkoholu i narkotyków, manipulacjami, wykorzystywaniem finansowym i poniżającymi warunkami do pracy i mieszkania. Wielość form znęcania się nad ofiarami sprawia, że poszkodowani doświadczają przedłużonej i ciągle powracającej do nich traumy.

Bez wątpienia [w najtrudniejszej sytuacji znajdują się dziecięce ofiary handlu ludźmi](#), które są poddawane takiemu samemu okrutnemu traktowaniu jak dorośli. Ich wiek sprawia, że skutki procederu są mocniej i dłużej odczuwalne niż u dorosłych. Oprócz problemów psychicznych (ciągła, powracająca trauma), dzieci doświadczają także ubytków na zdrowiu np. długi proces fizycznego i seksualnego znęcania się, głód i niedożywienie, mogą prowadzić do zatrzymania procesu wzrastania, kłopotów z późniejszym posiadaniem dzieci. Dziecięcym ofiarom także bardzo trudno jest zaufać władzom. W wielu wypadkach, gdy to ich rodziny były sprawcami, odczuwają obawę przed zaufaniem dorosłym. Ponadto dzieci mogą zachowywać się antyspołeczne, reagować agresją, uzależnieniami oraz prowadzić dalszą działalność w sex-biznesie. Dlatego też należy podjąć wszelkie wysiłki, aby wspierać dziecięce ofiary w powrocie do zdrowia, równowagi emocjonalnej, a także pomóc im odnaleźć się w społeczeństwie.

Powrót ofiar do ich krajów pochodzenia oraz programy reintegracyjne, nawet długoterminowe i kompleksowe, nie gwarantują, że ofiary odzyskają zdrowie i stabilność psychiczną. O ile można przezwyciężyć problemy zdrowotne i poradzić sobie ze stygmatyzacją w społeczeństwie (szczególnie dotyczy to ofiar wykorzystywania seksualnego), o tyle trudno jest zwalczyć traumę oraz uleczyć szkody w psychice ofiar. Niezwykle istotna w związku z tym jest konieczność opracowania i wdrożenia kompleksowych mechanizmów pomocy i wsparcia dla poszkodowanych, poczynając od skutecznej identyfikacji ofiar, poprzez proces dochodzenia do zdrowia, po zindywidualizowane programy reintegracyjne⁸.

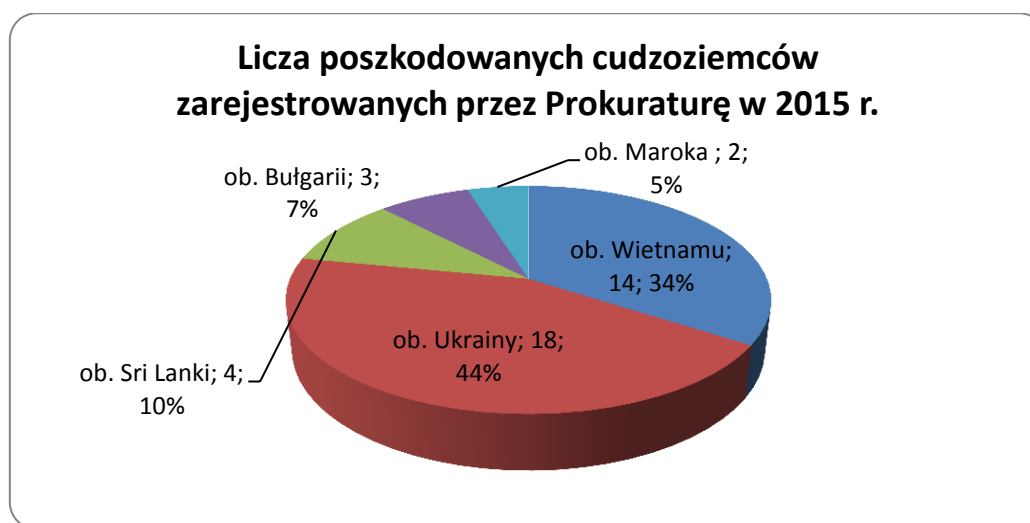
---

⁸ *An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action*, UNODC, New York 2008.

POKRZYWDZENI PRZESTĘPSTWEM HANDLU LUDŹMI - CUDZOZIEMCY W POLSCE

Zgodnie z danymi Prokuratury Generalnej w 2015 r. status pokrzywdzonych nadano 115 osobom, w tym 41 cudzoziemcom.

Wykres 6. Liczba poszkodowanych cudzoziemców zarejestrowanych przez Prokuraturę Generalną w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Prokuratury Generalnej.

Najliczniejszą grupę ofiar w 2015 r. stanowili obywatele Ukrainy (18 osób, czyli 44% ogółem zarejestrowanych). Ukraińcy niezmiennie od lat przeważają wśród zarejestrowanych poszkodowanych handlem ludźmi. Drugą najliczniej reprezentowaną grupą narodowościową byli obywatele Wietnamu (14 osób, 34% z ogółu). Wśród poszkodowanych zidentyfikowano też obywateli: Sri Lanki (4 osoby), Bułgarii (3 osoby) oraz Maroka (2 osoby).

Wykres 7. Charakter wykorzystywania ofiar handlu ludźmi w 2015 r. (ilość spraw).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Prokuratury Generalnej

Na 67 zarejestrowanych spraw najczęściej, bo 23, dotyczyło eksploatacji seksualnej, na kolejnym miejscu znalazła się praca przymusowa – 19 spraw. Analizując dane z ostatnich lat widać powolną zmianę trendów. Dotychczas Prokuratura rejestrowała najczęściej spraw związanych ze zmuszaniem do prostytucji / eksploatacji seksualnej: w 2013 r. - 38, w 2014 r. – 33, w 2015 r. już tylko 23 sprawy. Natomiast znacznie wzrosła liczba spraw powiązanych z przymuszaniem do pracy: w 2013 r. - 6, w 2014 r. – 8, a w 2015 r. już 19 spraw⁹.

Przekłada się to także na statystyki, dotyczące podziału ofiar ze względu na płeć. Można zaobserwować spadającą liczbę przypadków kobiet - w 2013 r. zidentyfikowanych zostało 96 pokrzywdzonych, w 2014 r. - 78, w 2015 r. - 48, natomiast skokowo wzrosła ilość poszkodowanych mężczyzn - 39 pokrzywdzonych w 2013 r., w 2014 r. – 25 i aż 67 w 2015 r.

Z analizy danych wynika, że liczba pokrzywdzonych mężczyzn może być związana z ponownym odnotowaniem spraw, dotyczących wykorzystania pokrzywdzonych w celach poniżających godność, najczęściej związanych z działalnością przestępczą (przestępstwa przeciwko mieniu – kradzieże i wyłudzenia) oraz większą liczbą postępowań, których przedmiotem jest wykorzystanie w pracy lub usługach o charakterze przymusowym. Niestety, Prokuratura nie dysponuje danymi dotyczącymi cudzoziemców - ofiar handlu ludźmi w podziale na charakter wykorzystania oraz płeć.

Wśród ofiar zidentyfikowano 10 osób małoletnich.

⁹ Ilość spraw prowadzonych przez Prokuraturę nie odzwierciedla liczby osób pokrzywdzonych w danym roku – i tak np. w 2015 r. w 67 wszczętych postępowaniach zidentyfikowano 115 ofiar.

W roku 2015 Straż Graniczna zidentyfikowała 33 osoby - potencjalne ofiary handlu ludźmi w 7 postępowaniach.

Tabela 1. Poszkodowani ujawnieni przez Straż Graniczną w 2015 r.

Forma wykorzystania	2015 r.	w tym	obywatelstwo
Praca przymusowa	26	17	Wietnam
		5	Sri Lanka
		4	Ukraina
Prostytucja	6	3	Bułgaria
		3	Polska
Żebractwo	1	1	Rumunia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Straży Granicznej.

Wśród 33 ujawnionych poszkodowanych, 30 jest cudzoziemcami (91%). Najlicniejszą grupę stanowili Wietnamczycy – 17 osób, wykorzystywani do pracy przymusowej. Zidentyfikowani obywatele Sri Lanki podlegali wykorzystywaniu na terytorium Litwy (miało to związek ze sprawą z roku 2014), natomiast Ukraińcy byli zmuszani do pracy na budowach we Wrocławiu. Większość ofiar była wykorzystywana do pracy przymusowej – 26 osób, pozostali do prostytucji i żebractwa. Ponadto zidentyfikowano 3 obywatelki Bułgarii wykorzystywane do tzw. prostytucji przydrożnej i obywatela Rumunii – wykorzystywanego do żebractwa.

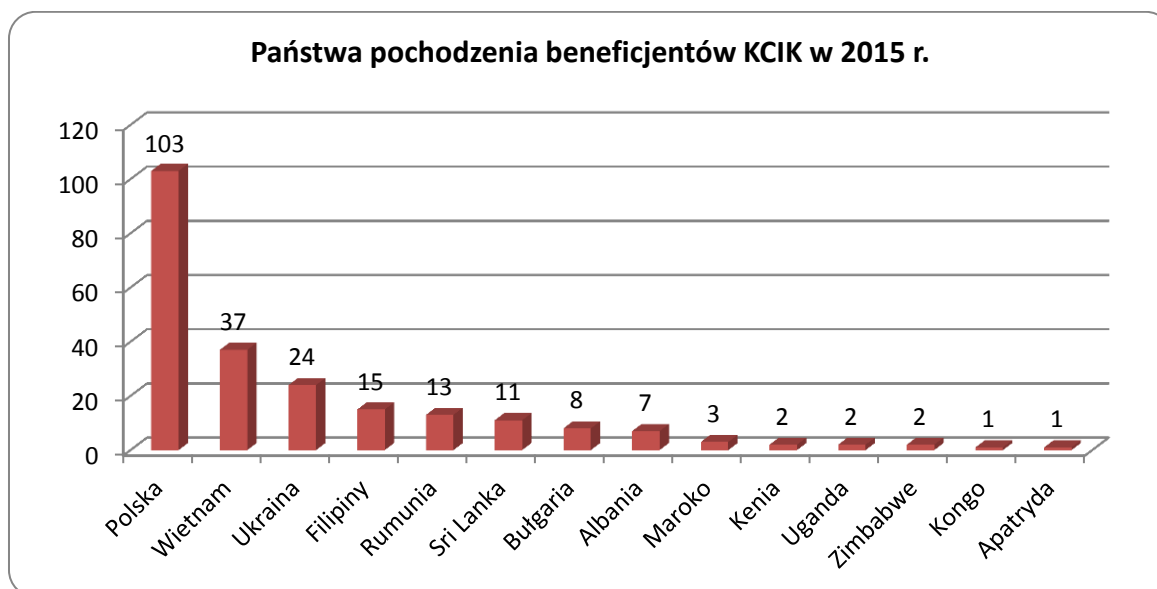
O ile w 2014 r. kobiety stanowiły 83% spośród ofiar handlu, o tyle w 2015 r. odsetek ten nie przekroczył 70%.

W roku 2015 mniej więcej połowa zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi przybyła do Polski nielegalnie i byli to głównie obywatele Wietnamu, dla których Polska jest krajem tranzytowym w drodze do Niemiec. Ze zgromadzonych informacji wynika, że Wietnamczycy byli wykorzystywani w różnych formach poza granicami Polski, a następnie transportowani przez Polskę do Niemiec. Celem działania sprawców, jak wynika z zeznań poszkodowanych, było nie tylko dostarczenie ich do Niemiec, ale dalsza ich eksploatacja.

Policja zidentyfikowała 25 ofiar handlu ludźmi w 2015 roku. Wśród poszkodowanych 16 osób stanowili cudzoziemcy. Wszystkie cudzoziemskie ofiary przestępstwa to dorosłe kobiety, które były wykorzystywane seksualnie. Policja nie gromadzi danych, dotyczących państw pochodzenia ofiar.

W ubiegłym roku Krajowe Centrum Interwencyjno - Konsultacyjne udzieliło bezpośredniego wsparcia 229 osobom, ofiarom handlu ludźmi, w tym 126 cudzoziemcom oraz 103 Polakom.

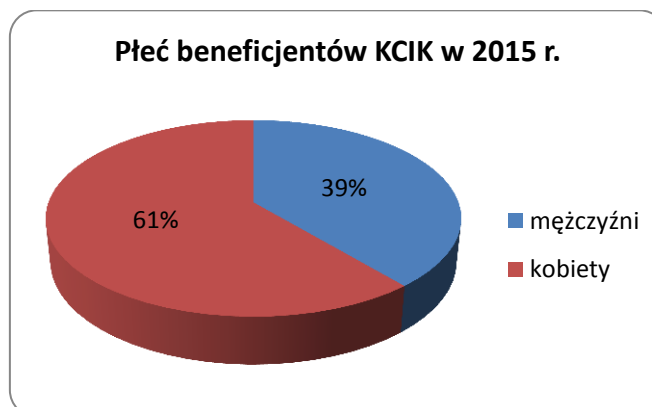
Wykres 8. Państwa pochodzenia beneficjentów KCIK w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK

Najwięcej poszkodowanych przestępstwem handlu ludźmi pochodziło z Wietnamu (37), dalsze miejsca zajmują Ukraina (24), Filipiny (15), Rumunia (13), Sri Lanka (11), Bułgaria (8) oraz Albania (7). Pojedyncze ofiary pochodziły z Maroka, Kenii, Ugandy, Zimbabwe, Konga a jedna osoba była bezpaństwowcem. W porównaniu do 2014 roku zauważalny jest niewielki wzrost liczby zarejestrowanych klientów KCIK (2014 r. – 207 osób).

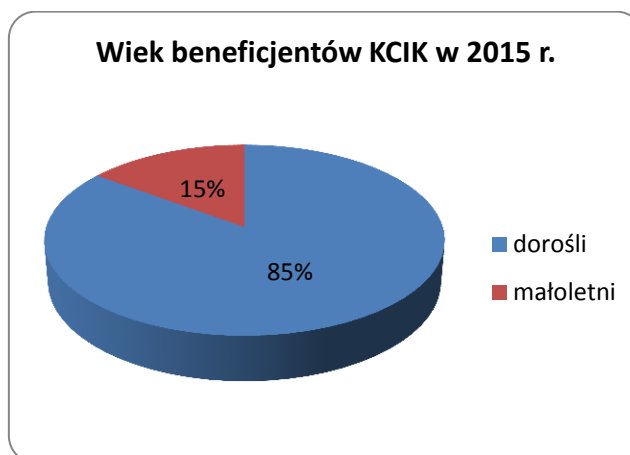
Wykres 9. Płeć beneficjentów KCIK w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

Na ogólną liczbę 229 klientów KCIK składa się **140 kobiet i 89 mężczyzn**. Tzw. „starzy klienci”, wcześniej korzystający ze wsparcia KCIK to 70 osób, nowo zarejestrowanych było 159 osób. W porównaniu z danymi z poprzednich lat można zaobserwować spadek liczby kobiecych ofiar handlu ludźmi (2013 r. - 72,2%, 2014 r. – 69%) i wzrost odsetka poszkodowanych mężczyzn (2013 r. - 27,8%, 2014 r. - 31%). Niestety, brak jest szczegółowych danych dotyczących podziału ze względu na płeć, z rozbiciem na dane o Polakach i cudzoziemcach.

Wykres 10. Wiek beneficjentów KCIK w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

Liczba nieletnich ofiar w dalszym ciągu utrzymała się na wysokim poziomie – zarówno w 2014 r., jak i w 2015 r. zanotowano 34 poszkodowanych małoletnich, z tego wykorzystanych zostało 26 dzieci (8 nieletnich to dzieci ofiar handlu ludźmi). Dzieci, beneficjenci KCIK, to głównie cudzoziemcy.

Jednakże to dorośli nadal dominują w statystykach ofiar – stanowią 85% poszkodowanych.

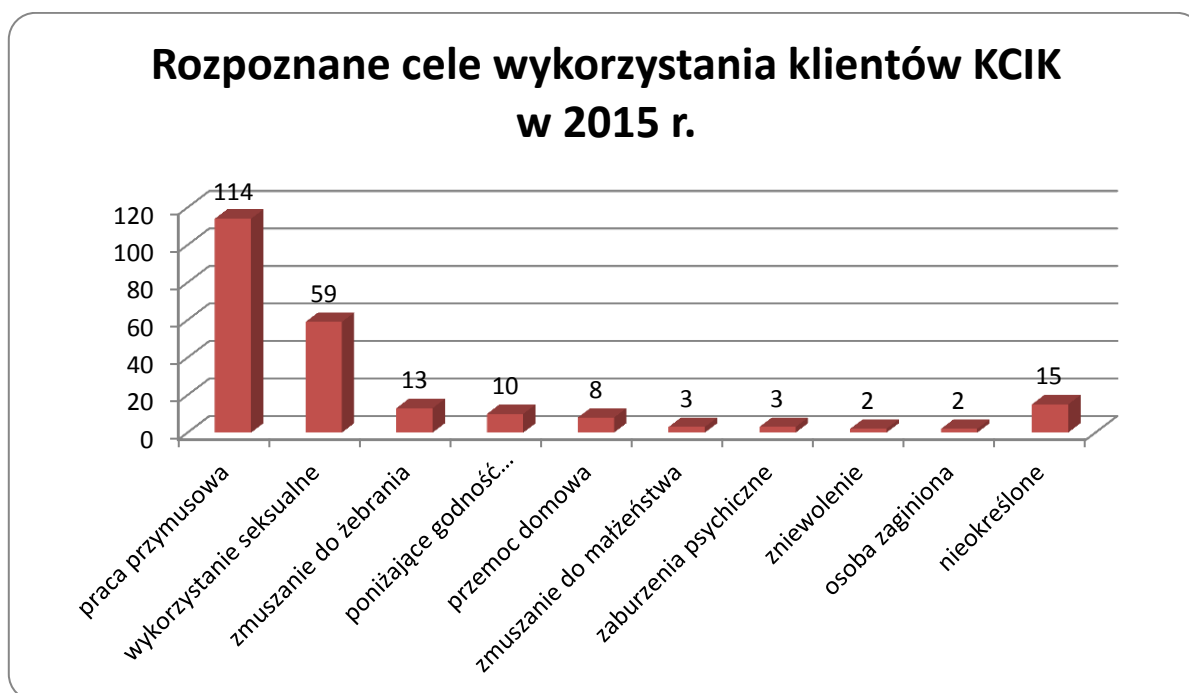
Tabela 2. Liczba cudzoziemców korzystających ze wsparcia KCIK w latach 2012-2015.

Rok	Liczba cudzoziemców korzystających ze wsparcia KCIK w okresie 2012-2015
2012	109
2013	119
2014	136
2015	126

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

Liczba cudzoziemców, korzystających z pomocy i wsparcia KCIK od lat utrzymuje się na mniej więcej tym samym poziomie. O ile w poprzednich latach dominowali obywatele Rumunii (39 osób w 2013 r., 49 w 2014 r.), to w roku 2015 najliczniejszą grupą byli Wietnamczycy.

Wykres 11. Rozpoznane cele wykorzystania klientów KCIK w 2015 r.

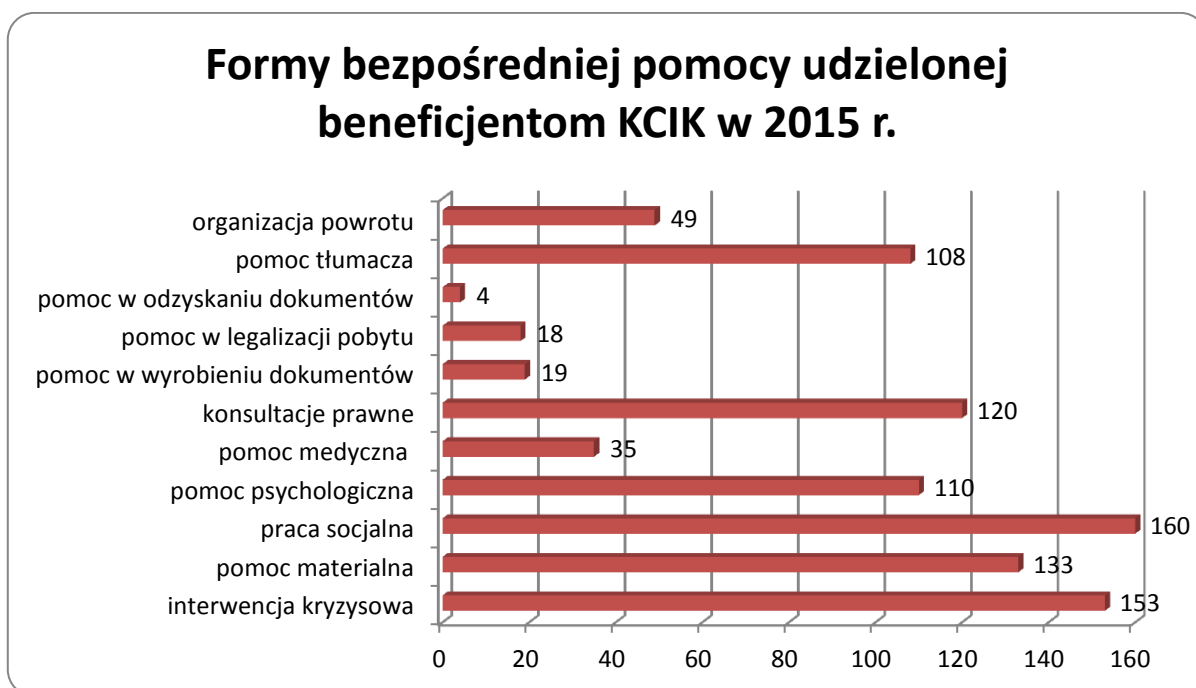

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

Większość beneficjentów KCIK padło ofiarą zmuszania do pracy (50%) oraz wykorzystywania seksualnego (26%) – w 2014 r. obie te formy eksploatacji ofiar dotyczyły 34% osób. Jak widać nastąpiła wyraźna zmiana trendu - problem przymuszania do pracy, kosztem eksploatacji seksualnej ofiar handlu ludźmi, stał się dominującą formą wykorzystywania. Do żebractwa zmuszono 13% osób. Odnotowano także przypadki zachowania poniżającego godność człowieka, zmuszania do małżeństw, przemocy domowej, a nawet zniewolenia.

Analizując dane KCIK z kilku ostatnich lat widać wyraźnie zmianę trendów. Pojawiło się więcej mężczyzn – poszkodowanych. Chociaż kobiety nadal dominują w statystykach, zmniejsza się dysproporcja płci ofiar handlu ludźmi. Wynika to bezsprzecznie ze wskazanej powyżej zmiany trendu w formach eksploatacji ofiar - seksualnie wykorzystywane są przede wszystkim kobiety, natomiast głównie mężczyźni zmuszani są do pracy.

Wykres 12. Formy bezpośredniej pomocy udzielonej beneficjentom KCIK w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

W stosunku do wszystkich zarejestrowanych poszkodowanych (229 osób), Krajowe Centrum przeprowadziło diagnozę potrzeb i w miarę możliwości udzieliło pomocy. 153 osoby skorzystały z interwencji kryzysowej, 133 osobom udzielono pomocy materialnej, prace socjalne objęły 160 osób (w tym 24 osoby w wyniku starań KCIK otrzymały zasiłki celowe z OPS-u). Pomoc psychologiczną otrzymało 110 osób, w tym 28 osób skorzystało z zewnętrznych, płatnych i bezpłatnych, konsultacji poza KCIK. 35 osób otrzymało pomoc medyczną, a 120 osób skorzystało z pomocy prawnej. 19 osób otrzymało pomoc w uzyskaniu dokumentów, w tym 15 - pomoc w legalizacji pobytu (Filipiny – 5, Wietnam – 4, Ukraina – 3, Kenia – 1, Maroko – 2), a 3 obywatelom Wietnamu udzielono pomocy w złożeniu wniosku o nadanie statusu uchodźcy.

Zorganizowano powrót do kraju pochodzenia dla 49 osób – ofiar handlu ludźmi, w tym 19 osobom - we własnym zakresie, 21 – z pomocą innych organizacji pozarządowych, a 9 osobom w ramach dobrowolnych powrotów IOM¹⁰ (7 obywateli Bułgarii, 1 obywatel Rumunii, 1 obywatel Polski). Tłumaczono na 10 języków obcych: wietnamski, rumuński, bułgarski, rosyjski, angielski, romani, syngaleski, arabski, francuski, ukraiński.

¹⁰ Poczynając od 10 marca 2012r., z możliwości ubiegania się o pomoc w dobrowolnym powrocie mogą korzystać także ofiary handlu ludźmi. W tym dniu weszło bowiem w życie, podpisane 26 października 2011r., *Porozumienie między Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Międzynarodową Organizacją do Spraw Migracji zmieniające Porozumienie między Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Międzynarodową Organizacją do Spraw Migracji w sprawie współpracy w zakresie dobrowolnych powrotów cudzoziemców opuszczających terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, które rozszerza dotychczasową współpracę w zakresie organizacji pomocy w dobrowolnym powrocie cudzoziemców opuszczających Polskę także o ofiary handlu ludźmi – więcej na stronie 31 niniejszego raportu.

KCIK nie tylko udziela pomocy ofiarom handlu ludźmi, realizuje także wsparcie, doradztwo i działania profilaktyczne, skierowane do potencjalnych poszkodowanych. Pracownicy KCIK organizują spotkania z tzw. grupami ryzyka (37 spotkań, w których wzięło 1840 osób), kontaktują się z mediami, a także prowadzą telefon interwencyjny, gdzie każda osoba może uzyskać pomoc, wsparcie czy też informacje (w 2015 r. odnotowano rekordową ilość połączeń - aż 10339).

Podstawową formą działalności KCIK jest bezpośrednia pomoc ofiarom handlu ludźmi, jednym z najważniejszych elementów takiej pomocy jest udzielenie schronienia. W ramach KCIK funkcjonują dwa schroniska: w Warszawie (prowadzone przez La Stradę) oraz w Katowicach (ośrodek Stowarzyszenia Po-MOC). W schroniskach prowadzonych pod patronatem KCIK przebywają kobiety lub kobiety z dziećmi, natomiast mężczyźni są kwaterowani w schroniskach i noclegowniach, ośrodkach interwencji kryzysowej prowadzonych przez inne instytucje.

PROGRAM WSPARCIA I OCHRONY OFIARY/ŚWIADKA HANDLU LUDŹMI

W ramach działalności KCIK prowadzony jest **Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi**, przeznaczony wyłącznie dla cudzoziemców, wobec których istnieje domniemanie (stwierdzone przez organy ścigania), że są ofiarami handlu ludźmi.

Warunki uruchomienia Programu są następujące:

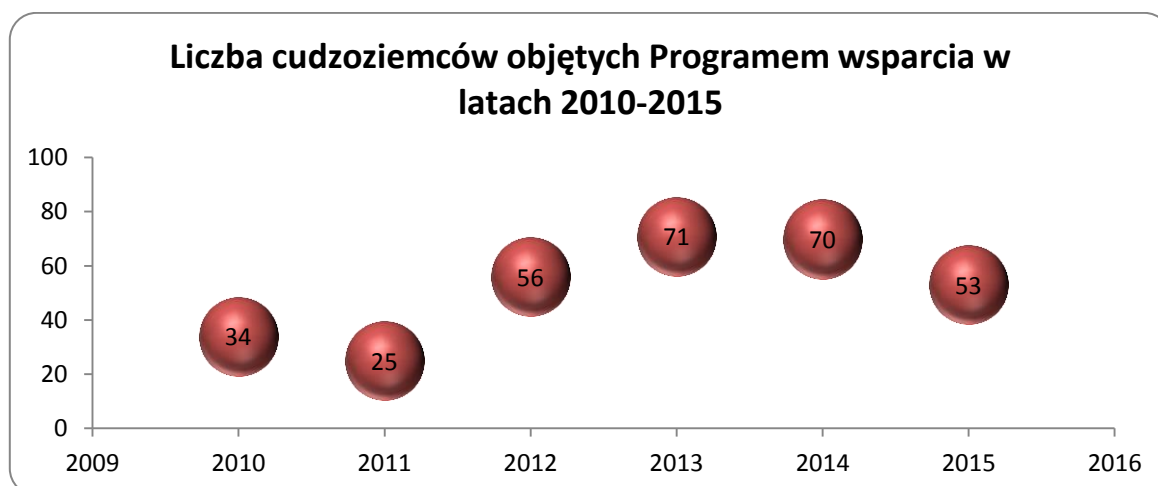
- nawiązanie kontaktu z organami ścigania przez ofiarę,
- zaistnienie uzasadnionego przypuszczenia, że cudzoziemiec jest ofiarą przestępstwa handlu ludźmi,
- zerwanie przez ofiarę wszelkich kontaktów ze sprawcami.

Program może być uruchomiony wyłącznie przez przedstawiciela organu ścigania, który zgodnie z *Algorytmem postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi*¹¹ uzna, że dany cudzoziemiec może być pokrzywdzonym przestępstwem handlu ludźmi. Wówczas wypełniany jest formularz zgłoszenia do Programu i przesyłany do koordynatora odpowiedzialnego za realizację Programu w MSWiA oraz do wiadomości właściwych koordynatorów w policji, Straży Granicznej oraz w prokuraturze. Przez cały okres trwania Programu cudzoziemiec znajduje się pod opieką Krajowego Centrum.

W roku 2015 Programem wsparcia objęto 53 ofiary handlu ludźmi, w tym 15 osób zgłoszonych do Programu we wcześniejszych latach (2 – 2012 r., 13 – 2014 r.). 38 osób zostało zgłoszonych do Programu w 2015 r. (6 osób pozostanie w Programie na rok 2016).

¹¹ *Algorytm*, to zbiór wskazówek do stosowania przez funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej w przypadku ujawnienia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa handlu ludźmi. Dokument koncentruje się na opisie postępowania organów ścigania wobec pokrzywdzonych z uwzględnieniem i poszanowaniem wszelkich praw przysługujących ofiarom tego przestępstwa. *Algorytm* opracowano w celu ujednoczenia modelu działania służb, a co za tym idzie ujednoczenia zasad postępowania z ofiarą handlu ludźmi.

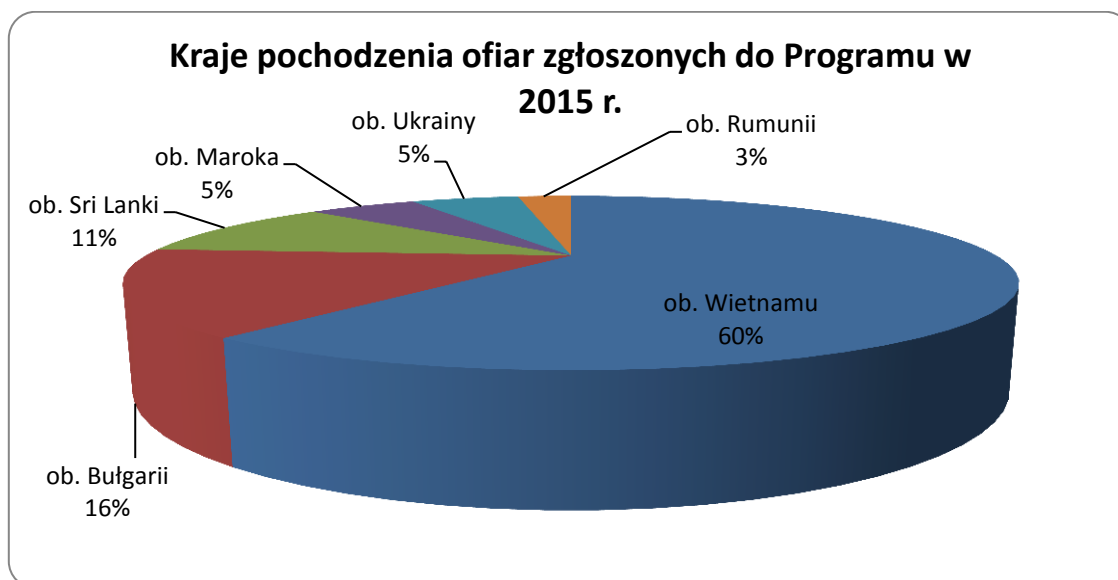
Wykres 13. Liczba ofiar korzystających z Programu wsparcia w latach 2010-2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

Jak można zauważyć, liczba cudzoziemców zgłoszonych do Programu w 2015 r. znacząco spadła i stanowi 75% z ogólnej liczby ofiar w najliczniejszych latach 2013-2014.

Wykres 14. Kraje pochodzenia ofiar zgłoszonych do Programu w 2015 r.

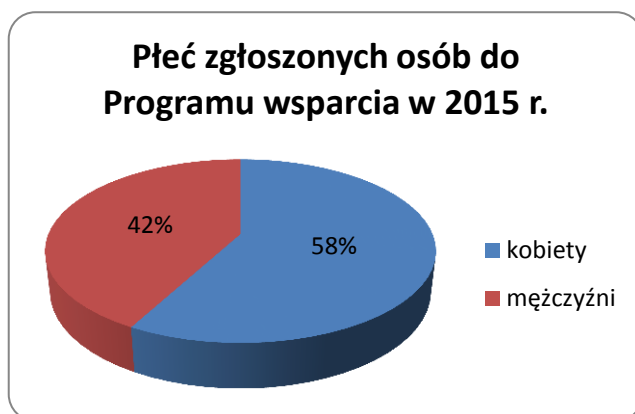

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

W 2015 r. najwięcej ofiar pochodziło z Wietnamu (23). Obywateli Bułgarii było 6, Sri Lanki - 4, Maroka i Ukrainy - po 2 osoby oraz jeden obywatel Rumunii.

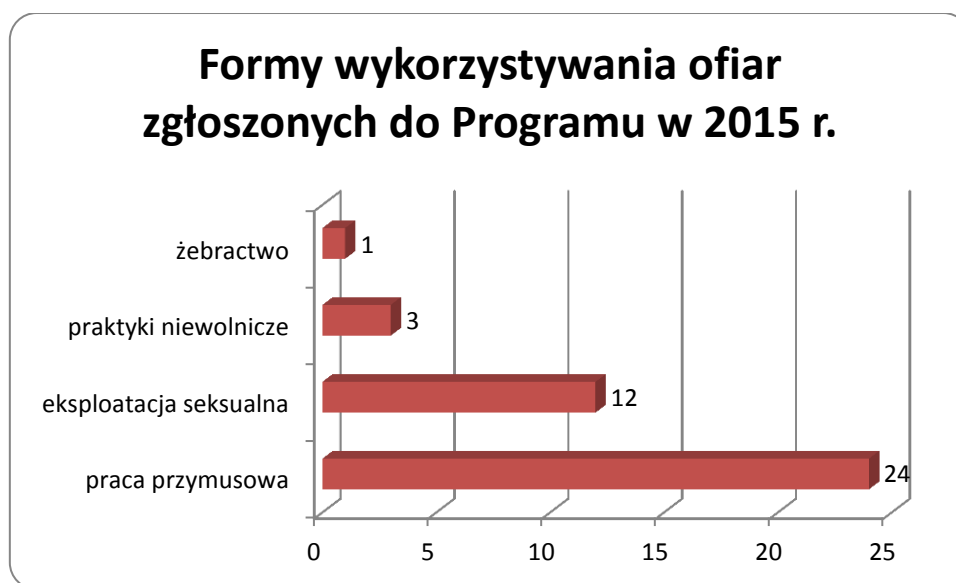
Wykres 15. Płeć zgłoszonych do Programu wsparcia w 2015 r.

Do Programu zgłoszono 22 kobiety oraz 16 mężczyzn, w tym 33 to osoby pełnoletnie a pięcioro to dzieci. W momencie zgłoszenia do Programu 9 osób przebywało na terenie Polski legalnie, natomiast pozostali (29) mieli nieuregulowany status pobytu. Wszystkie ofiary zalegalizowały swój pobyt poprzez otrzymanie zaświadczeń. 27 ofiar zgodziło się składać zeznania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

Wykres 16. Formy eksploatacji zgłoszonych ofiar w Programie wsparcia w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

W 2015 r. największa liczba poszkodowanych handlem ludźmi, zgłoszonych do Programu była wykorzystywana do pracy przymusowej - 24, 12 osób było wykorzystywanych w seks-biznesie (pokazuje opisaną już powyżej zmianę trendu). Praktyki niewolnicze dotyczyły 3 ofiar, 1 osoba była poszkodowana zmuszaniem do żebractwa. W dwóch przypadkach rozpoznano więcej niż jedną formę wykorzystania: praca przymusowa i praktyki niewolnicze (ob. Ukrainy) oraz eksploatacja seksualna i praktyki niewolnicze (ob. Wietnamu).

W 2015 r. inspektorzy **Państwowej Inspekcji Pracy** przeprowadzili 2 956 kontroli legalności zatrudnienia i wykonywania pracy przez cudzoziemców (2 240 kontroli w 2014 r., 2 026 kontroli w 2013 r.), w tym 2 756 kontroli legalności zatrudnienia obywateli państw trzecich (2 009 w 2014 r., 1 783 w 2013 r.). Ogółem skontrolowano 2 743 podmioty, w których wykonywało pracę 24,7 tys. cudzoziemców ze 129 państw (w 2014 r. – 15,7 tys., w 2013 r. – 13,6 tys.), w tym blisko 21 tys. cudzoziemców nieposiadających obywatelstwa państwa członkowskiego UE/EOG lub Szwajcarii. Blisko 74% wszystkich cudzoziemców objętych kontrolą stanowili obywatele Ukrainy.

Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że w 2015 r. odnotowano znaczny przyrost liczby cudzoziemców, podejmujących pracę na terytorium Polski. Liczba wystawionych przez pracodawców oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi wzrosła z niespełna 400 tys. w 2014 r. do prawie 800 tys. w 2015 r.

Inspektorzy pracy stwierdzili nielegalne zatrudnienie i wykonywanie pracy przez 1 122 cudzoziemców państw trzecich (5,3% objętych kontrolą), tj. o 29% więcej takich przypadków niż w 2014 r. (872) i ponad dwukrotnie więcej niż w 2013 r. (518). Naruszenia przepisów stwierdzono w czasie 334 kontroli, tj. w 12,2% (w 2014 r. – w 10,5%, w 2012 r. – w 12,1%). W roku sprawozdawczym ujawniono nielegalną pracę obywateli 30 państw. Nadal największą grupę nielegalnie zatrudnionych cudzoziemców stanowili obywatele Ukrainy – 989 osób (5,4% obywateli Ukrainy objętych kontrolą, 88% ogółu cudzoziemców, którzy podjęli nielegalną pracę). W dalszej kolejności kontrole ujawniły nielegalną pracę obywateli Serbii (31 osób), Białorusi (17), Rosji (17) i Korei Płn. (10). W latach 2010-2015 prawie 73% wykazanych przypadków nielegalnego zatrudnienia i wykonywania pracy przez cudzoziemców dotyczyło obywateli Ukrainy.

Nadal zjawisko nielegalnego zatrudnienia cudzoziemców w największym stopniu występuje w dużych aglomeracjach miejskich. W 2015 r. największe nasilenie nielegalnej pracy cudzoziemców odnotowano w województwach: mazowieckim (223 przypadki), śląskim (159), dolnośląskim (152) i pomorskim (84). Największą koncentrację nielegalnej pracy cudzoziemców ujawniono w 2015 r. w budownictwie – 30% wszystkich ujawnionych przypadków, usługach administrowania i działalności wspierającej (w tym w agencjach pracy tymczasowej) – 18%, przetwórstwie przemysłowym – 16% oraz handlu i naprawach – 10%.

Ogółem, co trzecia kontrola (33%) wykazała naruszenia przepisów w zakresie legalności wykonywania pracy i przestrzegania obowiązków podmiotu powierzającego wykonywanie pracy cudzoziemcom. Inspektorzy odnotowali także większą liczbę przypadków powierzenia pracy cudzoziemcom, których pobyt na terytorium Polski był nielegalny - w 2015 r. dotyczyło to 30 cudzoziemców świadczących pracę w 9 podmiotach (w 2014 r. – 13 w 10 podmiotach, w 2013 r. – 19 w 19 podmiotach). W 2015 r. ujawniono nieprzestrzeganie przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy wobec ponad 1,8 tys. cudzoziemców – w 32% kontrolowanych podmiotów (w 2014 r. – wobec 1,6 tys. cudzoziemców w 33% podmiotów, w 2013 r. – w stosunku do 1,2 tys. cudzoziemców w 36% podmiotów). W zakresie prawnej ochrony pracy obcokrajowców (obejmującej np. przestrzeganie przez pracodawców przepisów o czasie pracy, urlopach wypoczynkowych, dodatkowym wynagrodzeniu za godziny nadliczbowe) nieprawidłowości stwierdzono w 16% podmiotów poddanych kontroli (w 2014 r. – w 17%, w 2013 r. – w 19%). Dotyczyły one 1 052 osób, tj. 8% cudzoziemców objętych kontrolą w tym zakresie.

DOBROWOLNE POWROTY

Ofiary handlu ludźmi jako osoby szczególnie narażone na niebezpieczeństwo wtórnej wiktyimizacji. W przypadku gdy decydują się na opuszczenie Polski mają prawo do pomocy w zorganizowaniu bezpiecznego powrotu do kraju pochodzenia. Biuro Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM) w Warszawie realizuje program pomocy w dobrowolnym powrocie. Program realizowany jest w oparciu o porozumienie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z IOM¹² i współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Powrotu Imigrantów.

W latach 2012-2014, 47 osobom – poszkodowanym przestępstwem handlu ludźmi – udzielono pomocy w dobrowolnym powrocie, natomiast w 2015 r. było to 7 osób, w tym 6 obywateli Bułgarii, 1 obywatel Rumunii. Pomoc udzielono 6 kobietom oraz jednemu mężczyźnie (wszystkie ofiary to osoby dorosłe). Wszystkie kobiety były poddane eksploatacji seksualnej, natomiast obywatel Rumunii był zmuszany do żebractwa. Dla porównania w roku 2014 pomocy w dobrowolnym powrocie udzielono 17 ofiarom (11 kobietom i 6 mężczyznom), które były zmuszane do pracy (7 ofiar), prostytucji (7 ofiar) oraz do żebrania (2 osoby). 17 osobą, której udzielono pomocy było dziecko jednej z ofiar.

Pomoc oferowana przez IOM obejmuje:

- doradztwo w zakresie powrotu, w tym szczegółowe informacje o kraju powrotu,
- pomoc w uzyskaniu dokumentu podróży (gdy to konieczne),
- badania medyczne,
- organizację podróży powrotnej do miejsca docelowego w kraju powrotu,
- pomoc reintegracyjną – która jest ważnym elementem programu. Osoby powracające otrzymują kieszonkowe na zaspokojenie swoich potrzeb w pierwszych dniach po powrocie. Dodatkowa pomoc może być przyznana na podstawie opracowanego przez cudzoziemca planu powrotu np.: pomoc w znalezieniu zatrudnienia, rozpoczęciu działalności gospodarczej, w odbudowie domu.

¹² Porozumienie podpisane 26.10.2011 r., weszło w życie 10 marca 2012 roku.

POKRZYWDZENI PRZESTĘPSTWEM HANDLU LUDŹMI – OBYWATELE POLSCY ZIDENTYFIKOWANI NA TERENIE RP

Prokuratura Generalna

W 2015 r. ujawniono 74 pokrzywdzonych obywateli RP na terenie Polski. Udział poszkodowanych obywateli polskich na terenie RP (64% ofiar zidentyfikowanych przez Prokuraturę) znacząco wzrósł w stosunku do roku 2014, kiedy to jedynie 44% ofiar stanowili Polacy. Tym samym została odwrócona, utrzymująca się od 2011 r., tendencja zniżkowa wśród ujawnionych polskich ofiar handlu ludźmi. Ujawniono też nową formę wykorzystania - do zawierania związków małżeńskich przez Polki, z obywatelami państw spoza Unii Europejskiej, w celu legalizacji ich pobytu w Polsce.

Policja

Liczba zidentyfikowanych poszkodowanych obywateli polskich przez Policję w 2015 r. wynosi 9 osób (36% spośród wszystkich ofiar; łącznie Policja ujawniła 25 osób). Wszystkie ofiary handlu ludźmi zarejestrowane przez Policję to kobiety, które były wykorzystywane na terenie naszego państwa. Poszkodowane były zmuszane do pracy (6 ofiar), do żebractwa (2 osoby), a jedna osoba rozpoznana została jako ofiara eksploatacji seksualnej.

Straż Graniczna

W 2015 r. Straż Graniczna ujawniła 6 osoby pokrzywdzonych eksploatacją seksualną (na 33 zidentyfikowane ofiary handlu ludźmi), w tym 3 Polki. Poszkodowane były wykorzystywane w sex-biznesie, zajmowały się tzw. prostytutką w „mieszkaniówkach”. Eksploatowane kobiety miały świadomość, że będą prostytutkami lub wcześniej zajmowały się tym procederem. Ofiarom obiecywano wysokie zarobki oraz dobre warunki. Jednakże finalnie kobiety były zmuszane do świadczenia usług niemal przez całą dobę. W trakcie kontraktu powstawał dług do spłacenia ze strony ofiary, który ciągle narastał. Nadzorujący stosowali przymus psychiczny i fizyczny, groźby, szantaże oraz doprowadzali do uzależnienia od alkoholu i/lub narkotyków.

Tabela 3. Liczba obywateli RP, beneficjentów KCIK w 2015 r.

Rok	Liczba ob. RP korzystających ze wsparcia KCIK w okresie 2012-2014	Beneficjenci ogółem
2012	89	198
2013	103	222
2014	71	207
2015	103	229

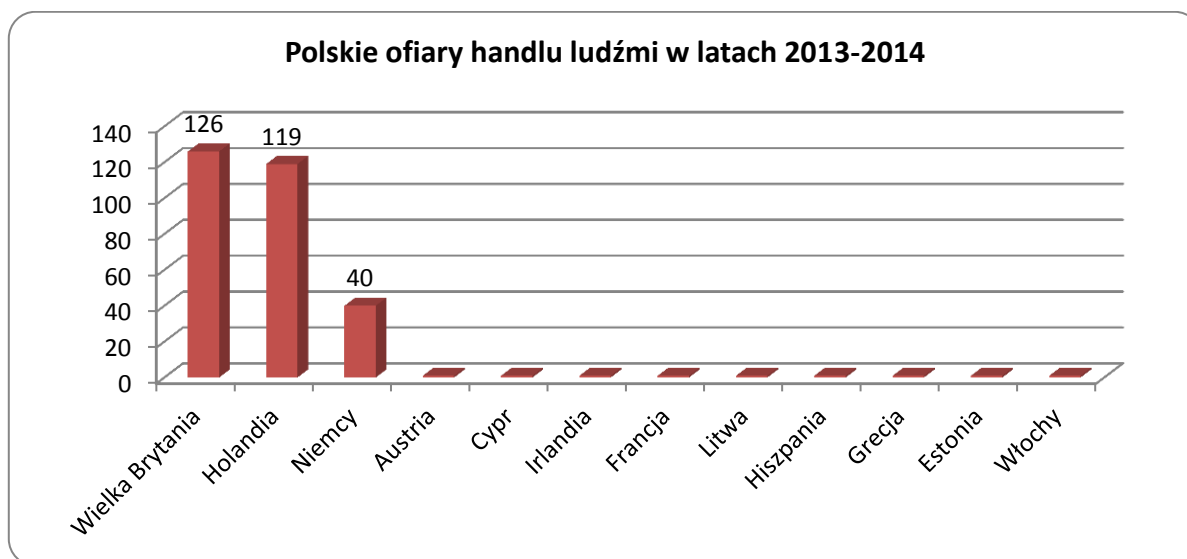
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

KCIK jest ważnym podmiotem świadczącym pomoc także obywatelom polskim, poszkodowanym przestępstwem handlem ludźmi. W ciągu ostatnich 4 lat odsetek Polaków zarejestrowanych w KCIK wynosił ok. 45% (wyjątkiem był 2014 r. – odsetek Polaków korzystających ze wsparcia KCIK wyniósł wówczas 34%). W 2015 r. Krajowe Centrum udzieliło pomocy 103 obywatelom RP. W schroniskach, prowadzonych przez KCIK przebywało 21 Polaków, w tym 3 Polki w ośrodku La Strady w Warszawie oraz 17 osób (kobiety z dziećmi) w Katowicach, w schronisku prowadzonym przez Stowarzyszenie Po-MOC. 24 osoby otrzymały dzięki pomocy KCIK zasiłki celowe z Ośrodków Pomocy Społecznej, 2 ofiarom udzielono pomocy w wyrobieniu dokumentów. W ramach organizacji dobrowolnych powrotów IOM zorganizowano powrót 1 obywatelki Polski, a 17 osób z pomocą organizacji pozarządowych wróciło do Polski z zagranicy.

POLSKIE OFIARY HANDLU LUDŹMI ZA GRANICĄ

Obywatele polscy stają się ofiarami handlu ludźmi także za granicą. Opublikowany w maju 2016 r. raport Eurostatu nt. handlu ludźmi zawiera dane z lat 2013-2014.

Wykres 17. Polacy jako poszkodowani procederem handlu ludźmi w Europie w latach 2013-2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

W tym okresie zarejestrowano w UE 396 Polaków – poszkodowanych handlem ludźmi, w tym 298 było wykorzystywanych poza Polską. Najwięcej w Wielkiej Brytanii (126), Holandii (119), Niemczech (40). Ponadto pojedyncze osoby, poszkodowane przestępstwem handlu ludźmi zidentyfikowano w Austrii, Hiszpanii, Grecji, Estonii, Francji, Irlandii, Portugalii, Rumunii oraz na Litwie, Cyprze i we Włoszech.

W krajach UE najczęstszą formą wykorzystywania ofiar jest eksploatacja seksualna – 67%, natomiast 21% ofiar było przymuszanych do pracy. Polacy, poszkodowani przestępstwem handlu ludźmi, w zdecydowanej większości byli wykorzystywani do pracy przymusowej (Wielka Brytania, Holandia i Niemcy). Zdarzały się również przypadki eksploatacji seksualnej (głównie w Niemczech i Holandii), a także zmuszanie do działalności przestępczej (kradzieże, wyłudzenia), żebractwa (np.: w Finlandii) oraz do zawierania fikcyjnych małżeństw.

Pokrzywdzeni najczęściej byli rekrutowani na terenie kraju przez agencje pośrednictwa pracy lub prywatnych pośredników, oferujących atrakcyjne warunki zatrudnienia oraz przez Internet (coraz popularniejsza forma ogłaszania się przestępców). Obietnice pracy dotyczyły zarówno wysokich wynagrodzeń, a także transportu i zakwaterowania. Przy czym w większości przypadków poszkodowani nie otrzymywali żadnych informacji czy gwarancji na piśmie. Niekiedy dopiero na miejscu otrzymywali do podpisu umowy, zawierające inne warunki dotyczące pracy i płacy niż te,

które były im prezentowane podczas rekrutacji (obciążano ofiary prowizją od zatrudnienia, kosztami podróży i zakwaterowania, które odliczano im od zarobków). Poszkodowanym konfiskowano dokumenty, byli zastraszani i stosowano wobec nich przemoc fizyczną.

POLSKIE OFIARY HANDLU LUDŹMI W WIELKIEJ BRYTANII

Wielka Brytania niezmiennie od lat jest państwem, w którym odnotowywanych jest najwięcej przypadków wykorzystywania Polaków – ofiar handlu ludźmi. Niewątpliwie ma to związek z dużą liczbą Polaków żyjących w Wielkiej Brytanii (wg szacunkowych danych brytyjskiego Office for National Statistics w grudniu 2014 r. przebywało tam ponad 790 tys. obywateli polskich¹³ – nieoficjalnie mówi się o liczbie ok. 1 miliona Polaków na stałe lub tymczasowo mieszkających w Wielkiej Brytanii).

W Wielkiej Brytanii zwalczaniem przestępstwa handlu ludźmi zajmuje się Centrum do Walki z Handlem Ludźmi (UKHTC). Wg danych UKHTC na 3266 ofiar zarejestrowanych w 2015 r., 160 osób to obywatele polscy, z czego dwoje to nieletni (w 2014 r. na zidentyfikowanych 2340 poszkodowanych, 81 osób to Polacy).

Tabela 4. Polacy zarejestrowani jako ofiary handlu ludźmi w Wielkiej Brytanii w latach 2012-2015.

Rok	Liczba zarejestrowanych ofiar	W tym dzieci	Ilość kobiet	Ilość mężczyzn	Zmiana rok/rok
2012	45	-	Brak danych	Brak danych	100 %
2013	86	4	22	64	+ 65 %
2014	81	3	23	58	- 6 %
2015	160	2	Brak danych	Brak danych	+ 97,5 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKHTC.

Można zauważyć wzrost o 97,5% wśród obywateli polskich, poszkodowanych przestępstwem handlu ludźmi (ogółem zaobserwowano wzrost o 40% ilość zarejestrowanych osób w stosunku do 2014 r.).

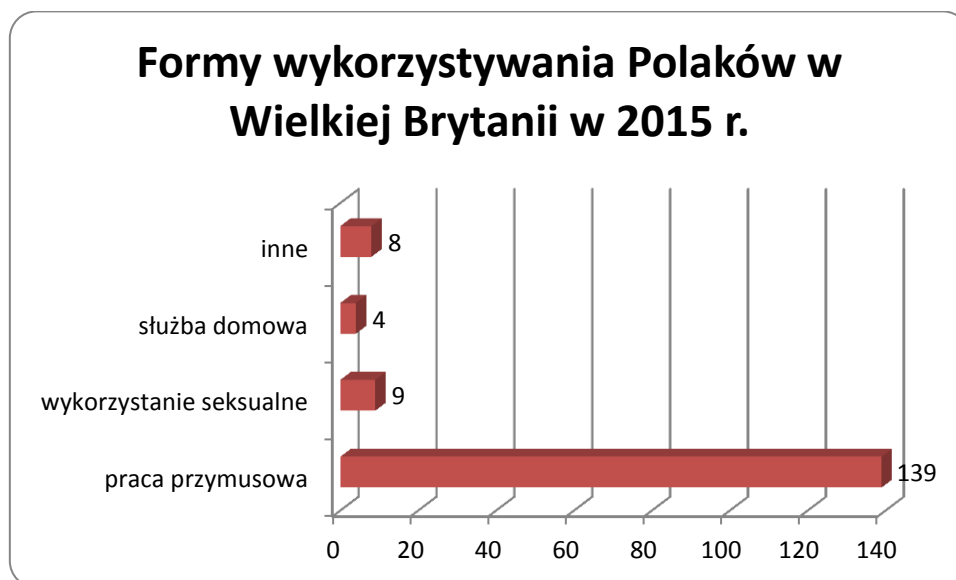
Tak znaczny przyrost zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi w dużej mierze wynika z tego, że Wielka Brytania w 2015 r. wprowadziła do prawodawstwa **Modern Slavery Act**, który skonsolidował oraz doprecyzował istniejące definicje przestępstw związanych z handlem ludźmi, umożliwił sądom odróżnianie sprawców od ofiar i wprowadził zasadę niekaralności ofiar handlu ludźmi za przestępstwa, do popełnienia których były zmuszane), wprowadził konfiskatę mienia sprawców oraz otrzymanie rekompensat od skazanych

¹³ „UK population by country of birth”, Office for National Statistics, August 2015.

przestępców. Ustawa wprowadziła także kompleksowy mechanizm identyfikacji ofiar handlu ludźmi, (Krajowy Mechanizm Referencyjny), czyli regulacje dotyczące identyfikacji i rejestracji ofiar, pomoc prawną, opiekę instytucji publicznych dla poszkodowanych. Krytycy ustawy jednakże podnoszą argument, że ustawa skupia się bardziej na zwalczaniu procederu niż na pomocy ofiarom (sprawcom przestępstwa może grozić nawet wyrok dożywotniego pozbawienia wolności). Ustawa nakłada także obowiązek na firmy (o obrotach rocznych powyżej 36 milionów funtów) raportowania o przestrzeganiu zaleceń i podjętych środkach przeciwdziałających handlowi ludźmi (szczególnie dotyczy to kwestii łańcucha dostaw). Jednak z tego obowiązku wywiązuje się niewiele firm. Krytycy wskazują, że ustawa nie przewiduje żadnych kar dla przedsiębiorców, którzy nie stosują się do zaleceń z ustawy. Dostrzega się także słabą pozycję krajowego sprawozdawcy, którego rola ogranicza się do raportowania, wydawania rekomendacji oraz działań informacyjnych. Potrzebne jest również rozszerzenie katalogu form znęcania się nad ofiarami, które umożliwiłyby ofiarom wstąpienie na cywilną ścieżkę prawną w celu uzyskania odszkodowania od sprawców (dotychczas jedynie ofiary fizycznej napaści, gwałtu lub uprowadzenia mogły domagać się przed sądem rekompensaty od swoich prześladowców). Należy także ujednolicić przepisy zawarte w Modern Slavery Act oraz w Domestic Overseas Worker Visa (przepisy dotyczące pracy w służbie domowej), w którym jest zapis o zakazie zmiany pracodawcy w czasie trwania programu.

Obywatele polscy stanowią 4% ofiar, identyfikowanych w Wielkiej Brytanii (5 miejsce). Jak widać (w danych za lata 2013-14), najliczniej ofiarami przestępstwa padają mężczyźni (kobiety stanowią ok. 40% wśród poszkodowanych). Niestety UKHTC w raporcie za rok 2015 r. nie podaje szczegółowych informacji z podziałem wg kryterium płci, można jedynie domniemywać, że w 2015 r. ten trend się utrzymał.

Wykres 18. Formy wykorzystywania Polaków w Wielkiej Brytanii w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKHTC.

Aż 87,8% poszkodowanych Polaków (139 osób) było zmuszanych do pracy, 9 osób doświadczyło eksploatacji seksualnej, a 4 ofiary zostały zakwalifikowane jako poszkodowani niewolnictwem domowym (kategoria inne to: działalność przestępcza, zmuszanie do zawierania fikcyjnych małżeństw, poniżające traktowanie człowieka).

Skala procederu wymaga ustanowienia skutecznej formuły współpracy pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w zwalczanie handlu ludźmi w Wielkiej Brytanii i w Polsce. W ramach współpracy dwustronnej powołano specjalny Zespół Dochodzeniowo-Śledczy między Prokuratorami Wielkiej Brytanii oraz Polski (JIT). Powołanie zespołu miało przyczynić się do zwiększenia szybkości i skuteczności działań organów ścigania obu krajów. Ponadto, Policja polska wydelegowała do Londynu oficera łącznikowego, doświadczonego w zwalczaniu handlu ludźmi oraz dodatkowych funkcjonariuszy, którzy współpracują przy wspólnych akcjach przeciwko handlarzom.

ZWALCZANIE HANDLU LUDŹMI W POLSCE

PODEJRZANI

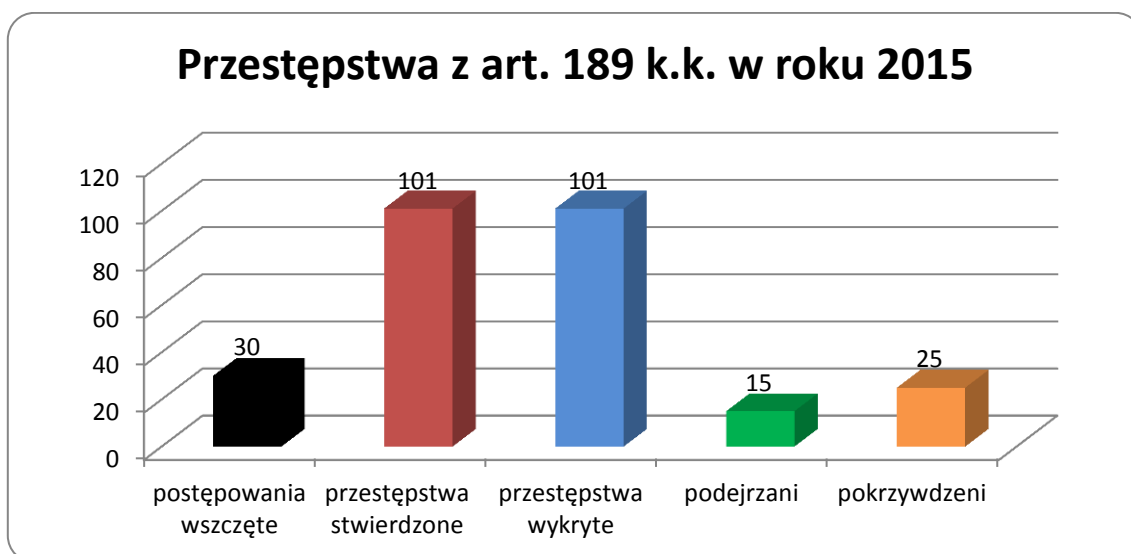
W 2015 r. **Straż Graniczna** wszczęła 7 postępowań przygotowawczych w kierunku handlu ludźmi (w 2014 r. było ich 11). Zarzutami objęto 10 sprawców, z tym, że 1 osobę do sprawy z 2015 r., 7 do spraw z roku 2014 i 2 do sprawy z roku 2010.

W 2015 r. Straż Graniczna kontynuowała podjęte w ubiegłych latach działania z obszaru zwalczania „prostytycji przydrożnej”. Jedna ze spraw zakończona została skierowaniem aktu oskarżenia o czyn z art. 189a k.k. przez Prokuraturę Apelacyjną w Gdańsku do sądu. Sąd Okręgowy w Gdańsku wyrokiem z 18.12.2015 r. skazał głównego oskarżonego (obywatela Bułgarii) za handel ludźmi na karę pozbawienia wolności w wymiarze 3 lat. Wyrok nie jest prawomocny.

Straż Graniczna kontynuowała także śledztwa w kierunku zwalczania wyzysku osób pochodzenia romskiego do żebractwa. W dwóch śledztwach dokonano zatrzymania i aresztowania podejrzanych o handel ludźmi obywateli Rumunii. Zatrzymanie nastąpiło w RFN na podstawie Europejskiego Nakazu Aresztowania.

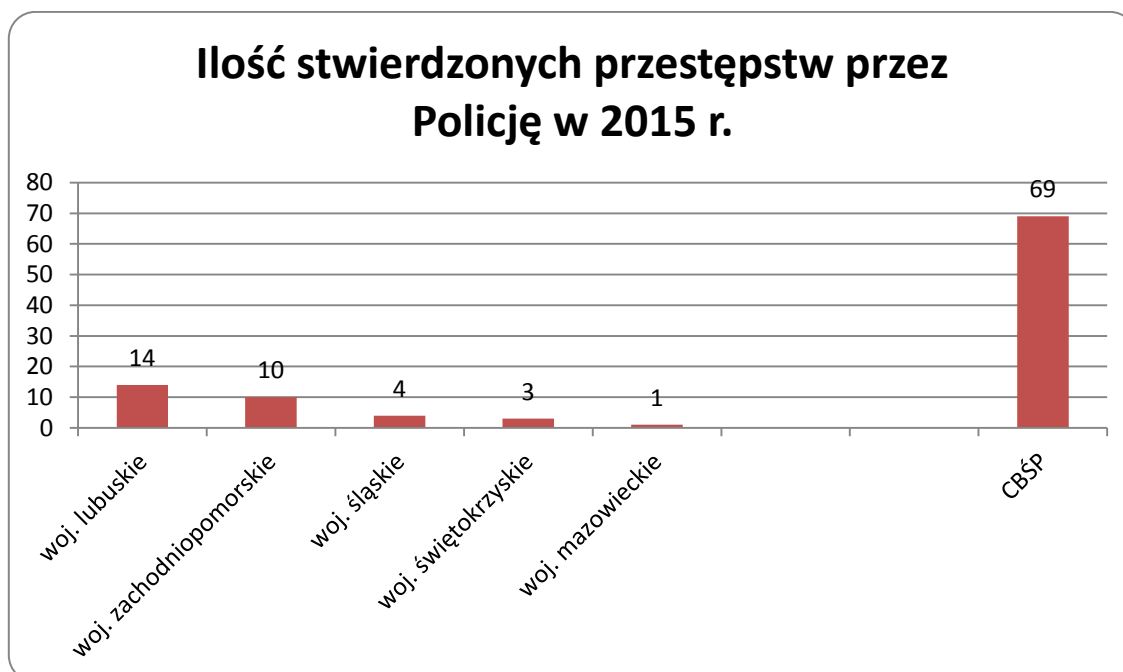
Policja w 2015 r. wszczęła 30 postępowań w sprawie o handel ludźmi (w 2014 r. było ich 28). Liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję wyniosła 101 i była wyższa o 32,8% w stosunku do roku 2014 (76). W sprawach tych zidentyfikowano 25 pokrzywdzonych oraz ustalono 15 podejrzanych. Spośród podejrzanych 8 było obywatelami Polski, a 7 cudzoziemcami (w 2014 r. 10 Polaków i 1 cudzoziemiec). Wszyscy podejrzani to mężczyźni. 11 podejrzanych popełniło przestępstwo dotyczące seksualnego wykorzystania (w tym 6 obcokrajowców, 8 z nich zostało tymczasowo aresztowanych). 3 było podejrzanych o wykorzystywanie pokrzywdzonych w żebractwie (wyłącznie obywatele Polski, wszyscy aresztowani) i jeden cudzoziemiec podejrzany o inne formy wykorzystywania poniżające godność człowieka. Wszyscy podejrzani zostali objęci aktem oskarżenia.

Wykres 19. Przeszypstwa z art. 189a k.k. rozpoznane przez Policję w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Policji.

Wykres 20. Liczba stwierdzonych przesyypstw przez Policję w 2015 r. (podział na województwa).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Policji.

Niezmiennie od lat, najwięcej przesyypstw handlu ludźmi jest stwierdzanych w województwie lubuskim – 14 w 2015 r., w 2014 r. aż 31 przesyypstw. Widoczny jest gwałtowny wzrost przesyypstw stwierdzonych przez Centralne Biuro Śledcze Policji z 11 w 2014 r. do 69 w roku 2015.

Wykrywalność tej kategorii przestępstw od lat utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie - w 2015 r., wyniosła 100% (w 2014 r. było to 96,8%). Jednakże liczba 30 postępowań wszczętych w skali kraju nie jest zadowalająca i wymaga większego zaangażowania funkcjonariuszy.

Analizując dane **Prokuratury Generalnej** warto podkreślić, że o skali zjawiska należy wnioskować na podstawie liczby wszczętych postępowań przygotowawczych w danym roku. Liczba zakończonych postępowań może być różna od liczby postępowań wszczętych. Wynika to z faktu, że wiele spraw Prokuratura prowadzi długo, często 2-3 lata. W 2015 r. wszczęto 67 postępowań, w tym 66 z art. 189a§1 k.k. oraz 1 z art. 189a§2 k.k. (w 2014 r. wszczęto 65 postępowań).

Wykres.21. Zakończone postępowania przygotowawcze w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Prokuratury Generalnej.

W 2015 r. zakończono 60 postępowań przygotowawczych, z czego w 9 przypadkach wniesiono akt oskarżenia, co stanowi jedynie 15% zakończonych spraw. Widać natomiast stały trend spadkowy w kwestii wnoszenia spraw o handel ludźmi do rozstrzygnięcia przed sądem w stosunku do poprzednich lat (34,2% w 2013 r., 23,4% w 2014 r.). W 2015 r. umorzono 22 sprawy, w tym najwięcej na podstawie art. 17§1 pkt 2 k.p.k. (czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego lub ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa), 5 spraw na podstawie art. 17§1 pkt 1 k.p.k. (czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia). 4 sprawy umorzono na podstawie art.322 pkt 1 k.p.k. (niewykrycie sprawców). Jak można zauważyć prokuratorzy w dalszym ciągu mają problemy z zebraniem dostatecznego materiału dowodowego (w 2014 r. umorzono 19 spraw, głównie z art. 17§1 pkt 1 k.p.k.) aby wnieść akt oskarżenia.

Tabela 5. Dane dotyczące osób oskarżonych w 2015 r. o handel ludźmi.

Obywatelstwo	Liczba
Ob. RP	18
Ob. Bułgarii	2
Ob. Rumunii	2

Oskarżonymi w roku 2015 byli wyłącznie obywatele państw Unii Europejskiej tj.: Polski (18), Bułgarii (2) oraz Rumunii (2). Tytułem groźących kar i przypadku mienia zabezpieczono majątek na łączną kwotę 64 860 zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Prokuratury Generalnej.

SKAZANI

Tabela 6. Prawomocne wyroki sądowe w latach 2010-2015.

Rok	Prawomocne skazania z art. 189 w latach 2010-2015
2010	6
2011	16
2012	16
2013	12
2014	9
2015	36 (wyroki sądów I instancji)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Od 2010 r., czyli od momentu wejścia w życie nowelizacji Kodeksu karnego, w którym zapisano obowiązującą definicję przestępstwa handlu ludźmi, do 2014 r., prawomocne wyroki w sprawach o handel ludźmi zapadły w 59 sprawach (w tym 1 przypadek wyroku z art. 189a§2). W latach 2013-2014 ogółem skazano 21 osób. W 2013 r. osądzono i skazano 12 osób (9 Polaków i 3 cudzoziemców), w tym w 11 przypadkach wyrok dotyczył bezwarunkowego pozbawienia wolności (8 osób skazano na 3 lata i więcej, 3 na 1 rok, a 1 osoba otrzymała 2 lata w zawieszeniu). W 2014 r. skazano 9 osób (6 Polaków i 3 cudzoziemców), tylko w 3 przypadkach skazani otrzymali karę bezwarunkowego pozbawienia wolności, a największy wymiar kary to 3 lata więzienia.

Za rok 2015 dysponujemy jedynie danymi odnośnie skazanych w sądach I instancji. Osądzono ogółem 41 osób, natomiast skazano 36 – jedna osoba była osądzona z art. 189a§2 (nie doszło do wyroku skazującego). 19 osób skazano na wymiar 3-5 lat bezwzględnego pozbawienia wolności, natomiast pozostali skazani (17) otrzymali wyroki w zawieszeniu.

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W WALCE Z HANDLEM LUDŹMI

Organizacje pozarządowe pełnią rolę wspierającą organy i instytucje państwowe w działaniach na rzecz zwalczania handlu ludźmi, pomocy ofiarom i edukowaniu społeczeństwa. Większość z nich jest członkami **Ogólnopolskiej Sieci Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi**, która powstała w lipcu 2014 r. w ramach realizacji projektu finansowanego ze środków Funduszu Norweskiego¹⁴.

Najważniejsze organizacje pozarządowe zajmujące się problematyką handlu ludźmi:

Fundacja Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada – powstała w 1996 r. Celem Fundacji

jest działanie na rzecz poszanowania praw człowieka, zwalczanie handlu ludźmi, niewolnictwa i pracy przymusowej oraz przeciwdziałanie eksploatacji prostytutki, a także przestępstwom przeciwko wolności i zdrowiu jednostki. Fundacja od początku swojego istnienia działa aktywnie na rzecz pomocy ofiarom. Od 2009 r., czyli od uruchomienia KCIK, jest zaangażowana w prace Centrum – jak dotąd corocznie wygrywała konkurs MSW(iA) na prowadzenie Centrum, (zapewniając wyspecjalizowaną kadrę i schronisko dla pokrzywdzonych kobiet w Warszawie).

Stowarzyszenie Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej – założone w 1998 r. Misją

Stowarzyszenia jest kompleksowa pomoc kobiecie w sytuacji kryzysowej poprzez: zapewnienie bezpiecznego schronienia, towarzyszenie w procesie rozwoju osobistego, działania profilaktyczne i edukacyjne w zakresie przemocy, handlu ludźmi

i przymuszonej prostytucji. Głównym celem Stowarzyszenia jest pomoc kobietom i ich dzieciom zagrożonym lub dotkniętym przemocą seksualną, fizyczną i psychiczną, ofiarom handlu kobietami oraz ich rodzinom. Od 2014 r. Stowarzyszenie jest zaangażowane w funkcjonowanie KCIK, w ramach którego prowadzi schronisko w Katowicach dla pokrzywdzonych kobiet.

Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć - jest pozarządową organizacją pożytku publicznego

założoną w 2002 r. w Krakowie. CPPHN działa na rzecz ochrony praw człowieka, przede wszystkim świadcząc bezpłatną pomoc prawną osobom z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i dyskryminacją, w tym osobom ubogim, ofiarom przemocy domowej, cudzoziemcom i uchodźcom, prowadzi monitoringi

¹⁴ Więcej na s. 16

przestrzegania standardów praw człowieka, podejmuje interwencje prawne i działalność rzeczniczą oraz realizuje projekty badawcze i edukacyjne. Centrum podejmuje także działania mające na celu przeciwdziałanie handlowi ludźmi i dziećmi poprzez organizowanie kampanii społecznych oraz udzielanie wsparcia prawnego ofiarom. Centrum publikuje także cykliczne raporty dotyczące handlu ludźmi w Polsce, w których oprócz analizy skali i obrazu zjawiska, jest oceniany także system pomocy ofiarom przestępstwa (dotychczas ukazały się 3 edycje raportu).

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę – działa od 1991 r. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja

Dzieci Niczyje) wspiera dzieci i ich rodziny niosąc pomoc w sytuacjach krzywdzenia. W jej placówkach pomoc psychologiczną i prawną mogą znaleźć dzieci, które doświadczyły krzywdzenia (przemocy fizycznej, przemocy psychicznej, wykorzystywania seksualnego, zaniedbania, cyberprzemocy) oraz ich rodziny. Oferowane jest również wsparcie rodzicom małych dzieci w wieku 0-6 lat, którzy

z różnych względów nie są przygotowani do świadomej, bezpiecznej opieki i wychowania swoich dzieci. Celem Fundacji jest wspieranie dzieci w przezwyciężeniu traum, jakie niosą za sobą doświadczenia krzywdzenia. Fundacja aktywnie współpracuje z Policją, w kwestii zwalczania przestępstw związanych z wykorzystywaniem seksualnym dzieci. Fundacja prowadzi stronę internetową www.stopsekssturystyce.fdds.pl, gdzie można zgłaszać przypadki wystąpienia przestępstw z udziałem dziećmi, a wyniki na bieżąco są przekazywane Policji.

Itaka – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych – założona w 1999 r. organizacja pozarządowa,

zajmująca się problemem zaginięć w Polsce. Jest organizacją pożytku publicznego. Itaka odnajduje zaginionych, pomaga ich rodzinom, przeciwdziała zaginięciom. Prowadzi internetową bazę danych osób zaginionych, całodobową linię wsparcia dla zaginionych i ich rodzin oraz „Telefon w Sprawie Zaginionego Dziecka”. Wszelką pomoc Itaka świadczy bezpłatnie. Itaka

współpracuje z Komendą Główną Policji i jest organizacją członkowską Federacji Missing Children Europe.

Lista powyższych organizacji pozarządowych nie jest pełna. Pomoc ofiarom handlu ludźmi udziela kilkadziesiąt podmiotów m.in. Caritas, Polski Czerwony Krzyż, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta i wiele innych organizacji, fundacji oraz stowarzyszeń, świadczących różne formy wsparcia dla osób poszkodowanych, w tym także dla pokrzywdzonych przestępstwem handlu ludźmi.

NOWE ROZWIĄZANIA WSPIERAJĄCE PRZECIWDZIAŁANIE HANDLOWI LUDŹMI

ROZWIĄZANIA PRAWNE

Ustawa z dnia 28 listopada 2014r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, weszła w życie 07.04.2015r. Ustawa kompleksowo reguluje kwestie, związane z ochroną pokrzywdzonych i świadków, których życie i zdrowie są zagrożone. Ma na celu uchronienie ich przed zastraszeniem i odwetem oraz zapewnienie im prawidłowego uczestnictwa w postępowaniu i uniknięcia wtórnej wiktymizacji. W tym celu ustawa wprowadza nowe środki ochrony i pomocy

w trzech kategoriach:

- ochrony na czas czynności procesowych,
- ochrony osobistej,
- pomocy w zakresie zmiany miejsca pobytu.

Ponadto, ustawa wprowadza dwa mechanizmy towarzyszące ww. systemowi środków ochrony i pomocy. Pierwszy z nich polega na powołaniu instytucji koordynatorów do spraw ochrony i pomocy pokrzywdzonego i świadka, którzy działają w Policji. Drugi mechanizm natomiast ma na celu ułatwienie dostępu do pomocy psychologicznej dla pokrzywdzonych, świadków lub osób im najbliższych, u których zidentyfikowano zagrożenie dla zdrowia psychicznego.

Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka wprowadza również zmiany do Kodeksu postępowania karnego w zakresie ochrony pokrzywdzonego i świadka w postępowaniu przygotowawczym:

- zwiększa zakres anonimizacji danych pokrzywdzonych,
- umożliwia udział osoby wskazanej przez pokrzywdzonego w czynnościach,
- rozszerza zakres pouczenia pokrzywdzonego o przysługujących mu prawach m.in. do tłumacza, a także o możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego lub uzyskania kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środkach ochrony i pomocy oraz o organizacjach wsparcia pokrzywdzonych i możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu.

Rozszerzony został również zakres wykorzystania urządzeń telekomunikacyjnych do przesłuchania świadków np. w sytuacji, gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby działać krępująco na zeznania świadka. Do tej pory przesłuchanie w formie wideokonferencji przewidziane było wyłącznie jako sposób przesłuchania świadka na odległość oraz sposób przesłuchania świadka anonimowego.

Ustawa wprowadza także do polskiego porządku prawnego kolejny środek ochrony w postaci europejskiego nakazu ochrony.

W 2014r. MSW w ramach prac grupy eksperckiej ds. wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi przygotowało dokument pn. *Prawa ofiar handlu ludźmi oraz Prawa i obowiązki pokrzywdzonego handlem ludźmi*, na podstawie którego opracowano ulotkę dla ofiar handlu ludźmi na temat najważniejszych ich praw. W 2015r. ulotkę przetłumaczono na 9 języków obcych i rozpoczęto jej dystrybucję. W ten sposób podejmowane są działania w kierunku podnoszenia świadomości na temat praw ofiar handlu ludźmi również wśród cudzoziemców nie władających językiem polskim i należących do różnych grup kulturowych i etnicznych. Ulotkę można także znaleźć: <http://www.handelludzmi.eu/hl/o-handlu-ludzmi/informacje-dla-ofiar/6671,Prawa-ofiar-handlu-ludzmi.html>

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015r. **o zmianie ustawy o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych** (wejście w życie 12 stycznia 2016 r.).

Główne zmiany w ustawie polegają na:

- poszerzeniu zakresu podmiotowego poprzez rezygnację z przesłanki obywatelstwa pokrzywdzonego na rzecz przesłanki jego miejsca stałego pobytu. Wg znowelizowanej ustawy kompensata przysługiwać będzie, gdy czyn zabroniony popełniony został na terytorium Polski lub innego państwa UE na szkodę osoby mającej miejsce stałego pobytu w Polsce lub w innym państwie UE;
- poszerzeniu zakresu przedmiotowego poprzez wprowadzenie możliwości uzyskania kompensaty nawet wówczas, gdy sprawca czynu nie będzie mógł zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej;
- ułatwieniu dochodzenia kompensaty poprzez dookreślenie stosowanych w niej pojęć oraz uproszczenie procedury.

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. **o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw wprowadziła zmiany w zakresie dotyczącym odszkodowania i zadośćuczynienia w toku postępowania karnego** (zmiana weszła w życie 1 lipca 2015r.). Zmiany te polegają na:

- doprecyzowaniu warunków i rozszerzeniu przypadków (poprzez rezygnację z wymogu wystąpienia określonych skutków przestępstwa) orzeczenia nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, gdy nie jest możliwe przyznanie mu odszkodowania lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 46 kodeksu karnego);
- uchyleniu możliwości wystąpienia z powództwem cywilnym w toku postępowania karnego (uchylenie przepisów art. 62-70 kodeksu postępowania karnego). Zmiana ta nie pozbawia jednak pokrzywdzonego możliwości dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia w postępowaniu cywilnym na zasadach ogólnych (art. art. 46 i art. 415 kodeksu postępowania karnego);
- wprowadzeniu pisemnego pouczenia dla stron postępowania, w tym pokrzywdzonego o przysługujących mu prawach.

W 2015 r. Polska podpisała **Konwencję Rady Europy przeciwko handlowi organami ludzkimi** – jest to

pierwszy tego typu międzynarodowy dokument prawny, regulujący kwestie pozyskiwania organów i transplantacji. Państwa będą traktować jako przestępstwo pobieranie organów bez wyrażenia woli dawcy i będą same decydowały czy pociągać do odpowiedzialności dawców. Konwencja przewiduje wprowadzenie systemu odszkodowań dla ofiar i ich ochronę, a także środków zapobiegawczych i wymiany informacjami pomiędzy państwami.

10.06.2015 r. Komendant Główny Policji **podpisał Zarządzenie nr 14 w sprawie niektórych zadań wykonywanych przez Policję w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstwa handlu ludźmi oraz innych czynów zabronionych z tym związanych**, które określa:

- niektóre zadania w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstwa handlu ludźmi oraz innych czynów zabronionych z tym związanych, wykonywane przez poszczególne służby Policji;
- metody i formy wykonywania zadań w zakresie identyfikacji ofiary przestępstwa handlu ludźmi oraz innych czynów zabronionych z tym związanych;
- służby Policji (kryminalną, śledczą, prewencyjną) odpowiedzialne za realizację zadań.

W grudniu 2015 r. do jednostek organizacyjnych Policji i Straży Granicznej skierowano do stosowania, opracowany w ramach prac grupy eksperckiej ds. wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi, dokument pt. **Zasady postępowania dla funkcjonariuszy w przypadku wydania zaświadczenia potwierdzającego domniemanie, że cudzoziemiec jest ofiarą handlu ludźmi**.

Na początku 2015 r. wdrożona została procedura w celu zapewnienia bezpiecznego powrotu i ochrony ofiary przed rewiktyimizacją. W 2014 r. w ramach grupy eksperckiej ds. wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi zostały opracowany dokument pt. **Ocena ryzyka w przypadku organizacji powrotu ofiary handlu ludźmi - zasady postępowania** wraz z załącznikami. W świetle ww. dokumentu ocena ryzyka jest dokonywana wyłącznie w przypadku powrotu cudzoziemców zidentyfikowanych jako ofiary handlu ludźmi, będących obywatelami państw trzecich oraz w uzasadnionych przypadkach będących obywatelami Unii Europejskiej i tylko tych, którzy zostali objęci Programem wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi. Ocena ryzyka jest procesem składającym się z 3 etapów:

- I etap - ocena dokonywana przez Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne;
- II etap - ocena dokonywana przez organ prowadzący śledztwo w sprawie (Policję lub Straż Graniczną);
- III etap - ocena dokonywana przez MSWiA na podstawie informacji uzyskiwanych od innych instytucji lub organizacji na temat sytuacji i warunków panujących w kraju, do którego ofiara planuje wrócić.

Poszczególne etapy oceny ryzyka są realizowane w oparciu o narzędzia stanowiące załączniki do dokumentu.

W połowie 2015 r. został skierowany do stosowania w jednostkach Policji i Straży Granicznej „*Algorytm identyfikacji i postępowania wobec małoletniej ofiary handlu ludźmi*” w celu lepszej identyfikacji domniemanych małoletnich ofiar handlu ludźmi. Dokument wylicza okoliczności i sytuacje, które wymagają zwrócenia szczególnej uwagi funkcjonariusza Policji lub Straży Granicznej i powinny skutkować podjęciem dalszych działań, w celu weryfikacji czy w danych okolicznościach może mieć miejsce handel ludźmi. Algorytm zastrzega, że identyfikacja nie może opierać się wyłącznie na informacjach dostarczonych przez małoletniego. Zawsze należy taką informację uzupełnić o dogłębną analizę sytuacji małoletniego i inne okoliczności towarzyszące. Przesłuchanie dziecka, jeżeli jest niezbędne, musi się odbywać w warunkach przyjaznych dla niego, w taki sposób, żeby małoletni nie czuł się podejrzewany czy winny przestępstwa. Po wstępnej identyfikacji, funkcjonariusz Policji lub Straży Granicznej powinien skontaktować się z koordynatorem ds. handlu ludźmi we właściwej komendzie wojewódzkiej/stołecznej Policji lub w oddziale Straży Granicznej i poinformować o wynikach swoich podejrzeń. W międzyczasie, małoletnia potencjalna ofiara handlu ludźmi powinna zostać natychmiast odseparowana od osób trzecich, w których towarzystwie przebywa, gdy istnieje podejrzenie, że mogą oni być sprawcami lub współsprawcami przestępstwa. W celu zapewnienia dalszej opieki nad małoletnim, jest on bezpośrednio kierowany do Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego i informowany o swoich prawach i obowiązkach.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Dwustronna współpraca z Wielką Brytanią - w związku z wejściem w życie Modern Slavery Act w Wielkiej Brytanii oraz dużą liczbą obywateli polskich, identyfikowanych na Wyspach jako ofiary handlu ludźmi, zintensyfikowano współpracę bilateralną. Podczas odbytych spotkań uzgodniono:

- stworzenie planu współpracy w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi, określającego jej obszary i propozycje konkretnych działań;
- współpracę pomiędzy organizacjami pozarządowymi w dziedzinie identyfikacji ofiar, udzielania im wsparcia, dokonywania spójnych ocen ryzyka, a także zapobieganie ponownej wiktyimizacji;
- współpracę przy akcjach prewencyjnych;
- realizację wizyt studyjnych, wymianę funkcjonariuszy, w tym zacieśnianie funkcjonującej współpracy operacyjnej.

Ambasada Brytyjska przygotowała w 2015 r. projekt planu działań przeciwko współczesnemu niewolnictwu przewidzianych dla Polski. W ramach przygotowań do ich realizacji zorganizowano liczne spotkania z przedstawicielami m.in. Home Office, National Crime Agency.

Dwustronna współpraca z Holandią - w ramach działań prewencyjnych poświęconych zapobieganiu handlowi ludźmi oraz przestępstwom towarzyszącym temu zjawisku Biuro Prewencji i Ruchu

Drogowego KGP nawiązało współpracę partnerską z policją holenderską. Realizowano projekt ***Twoje bezpieczeństwo – nasza sprawa, praca w Holandii***, polegający na zorganizowaniu spotkań w niektórych garnizonach Policji w Polsce, w trakcie których wymieniano się doświadczeniami z zakresu zwalczania handlu ludźmi.

Zespół ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi jest partnerem Międzynarodowej Organizacji do Spraw Migracji w ramach ***projektu TACT (Transnational Action – safe and sustainable return and reintegration for Victims of trafficking returning from France, Greece, Italy, Poland and Spain to priority countries Albania, Morocco and Ukraine)***. Projekt został zainicjowany w 2015 r. i jest finansowany z Europejskiego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji. Główne cele projektu to:

- ustanowienie mechanizmu współpracy w zakresie bezpiecznego powrotu i reintegracji ofiar handlu ludźmi w krajach priorytetowych,
- wzmocnienie współpracy (wymiana dobrych doświadczeń, informacji) pomiędzy właściwymi instytucjami w państwach zaangażowanych,
- zapewnienie wsparcia albańskim, marokańskim i ukraińskim ofiarom powracającym do ich krajów pochodzenia w reintegracji.

WYBRANE PROGRAMY I PROJEKTY ZWIĄZANE Z PRZECIWDZIAŁENIEM HANDLOWI LUDŹMI W 2015 ROKU

Podstawowym dokumentem dotyczącym funkcjonowania systemu zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi w Polsce jest **Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi**. Jest to program rządowy przyjmowany przez Radę Ministrów, nakładający zadania w zakresie zwalczania handlu ludźmi na poszczególne instytucje administracji rządowej. Adresatami dokumentu są nie tylko poszczególne jednostki administracji centralnej, a także instytucje i organizacje pozarządowe, dobrowolnie zaangażowane w działania przeciwko handlowi ludźmi w Polsce. Pierwszy tego typu dokument pt.: Krajowy Program Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi na lata 2003-2004 został przyjęty przez Radę Ministrów w 2003 r.

26 lutego 2016 r. Rada Ministrów przyjęła sprawozdanie z wykonania **Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2013-2015**¹⁵. Celem głównym tego Planu było stworzenie warunków koniecznych dla skutecznego przeciwdziałania handlowi ludźmi w Polsce oraz wsparcie ofiar tego przestępstwa. W okresie obowiązywania Planu zrealizowano:

- kampanie informacyjne (m.in.: powstała strona internetowa www.handelludźmi.eu, prowadzona przez Zespół ds. Przeciwdziałania Handlu Ludźmi w MSWiA, Policja i Straż Graniczna organizowały obchody Europejskiego Dnia Przeciwko Handlowi Ludźmi,

¹⁵ Całość dokumentu dostępna na stronie www.handelludźmi.eu.

organizowano konkursy dla młodzieży, dystrybuowano materiały informacyjne i edukacyjne nt. handlu ludźmi);

- szkolenia dla organów ścigania i przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości (opracowano i wdrożono kompleksowe systemy szkoleń nt. handlu ludźmi w Policji, Straży Granicznej, prowadzono szkolenia dla sędziów i prokuratorów), przeszkolono pracowników Urzędu ds. Cudzoziemców, opieki społecznej, urzędów konsularnych, organizacji pozarządowych;
- opracowano i wdrożono kompleksowe mechanizmy identyfikacji ofiar dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej, a także Urzędu do Spraw Cudzoziemców; opracowano i wdrożono mechanizm identyfikacji i pomocy nieletnim ofiarom handlu ludźmi;
- zintensyfikowano współpracę z Wielką Brytanią i Holandią, w związku z dużą liczbą polskich ofiar dotkniętych tym handlem ludźmi w tych państwach;
- prowadzono działalność analityczną w zakresie problematyki, związanej z handlem ludźmi (opracowywanie raportów, analiza statystyk, badania zjawiska).

Obecnie opracowany został **Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2016-2018**, który został zaakceptowany przez Zespół ds. Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, a następnie po etapie konsultacji międzyresortowych, został przekazany Radzie Ministrów¹⁶.

W roku 2015 zostało przeprowadzone **ogólnopolskie badanie świadomości zagrożeń związanych z handlem ludźmi i wyjazdami do pracy za granicę**¹⁷. Wyniki badania stanowią diagnozę stanu

wiedzy na temat handlu ludźmi oraz skłonności do podejmowania ryzykownych zachowań wśród Polaków. Są również podstawą do planowania przyszłych działań prewencyjnych. Badanie w znacznej części było powtórzeniem badania świadomości handlu ludźmi zrealizowanego na zlecenie Ambasady Wielkiej Brytanii w roku 2010, co pozwoliło również na rozpoznanie trendów i ocenę skuteczności dotychczasowych działań profilaktycznych. Projekt prowadzony był w partnerstwie z Radą Europy. Wyniki opublikowano w październiku 2015 r.

Polacy w większości wiedzą czym jest handel ludźmi i potrafią je opisać - przeważają określenia współczesne, takie jak prostytutka, sprzedaż ludzi oraz handel kobietami. Jednocześnie, ankietowani nie odróżniają przestępstwa handlu ludźmi od przemytu osób (organizowania innym osobom nielegalnego przekroczenia granicy). Wielu Polaków dostrzega, że proceder ma miejsce także w naszym kraju a jego ofiarami padają nie tylko Polacy, ale także cudzoziemcy. Wiedza na temat przestępstwa staje się większa, a społeczeństwo staje się wrażliwsze na ten problem. Dominuje przekonanie, że ofiary nie powinny być pozostawione same sobie. Instytucjami kompetentnymi do udzielenia pomocy, wg badanych: są Policja, instytucje rządowe oraz organizacje pozarządowe. Wyniki wskazują, że połowa badanych nie zna żadnej polskiej lub międzynarodowej instytucji

¹⁶ Krajowy Plan Działań przeciwko handlowi Ludźmi na lata 2016-2018 został przyjęty przez Radę Ministrów 17 sierpnia 2016 r.

¹⁷ Badanie zrealizowano w ramach projektu „Improving Poland’s capacity to prevent trafficking in human beings”. Raport z badania dostępny na www.handelludźmi.eu

zajmującej się pomocą ofiarom handlu ludźmi. Jednak należy stwierdzić poprawę sytuacji w stosunku do roku 2010, kiedy taką wiedzą nie dysponowało 70% badanych.

Improving Poland's capacity to prevent trafficking in human beings

W 2015 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zorganizowało pierwszą część ogólnopolskiej kampanii uświadamiania, w ramach projektu **Poprawa zdolności Polski do**

walki z handlem ludźmi. Została ona opracowana przy wykorzystaniu wyżej opisanego badania świadomości społecznej. Kampania skierowana była do szerokiej grupy i przekazywała ogólne przesłanie, że każdy może stać się ofiarą handlu ludźmi i każdy może otrzymać pomoc. W grudniu wyemitowano spot w trzech ogólnopolskich stacjach telewizyjnych i kanałach tematycznych (100 emisji) oraz w ogólnopolskich i ponadregionalnych stacjach radiowych (300 emisji).

Projekt **Poprawa współpracy w zakresie krajowych struktur powołanych do walki z handlem**

Improved national cooperation structures to prevent trafficking in human beings

ludźmi, realizowany przez Zespół ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi i Międzynarodową Organizację ds. Migracji – IOM, jako partnera projektu. Celem projektu było

utworzenie wojewódzkich struktur współpracy do przeciwdziałania handlowi ludźmi. W 2015 r. zakończono formowanie wojewódzkich zespołów ds. handlu ludźmi¹⁸.

Projekt FIGAS - "Tworzenie nowej jakości w systemie eliminowania handlu ludźmi w Polsce", realizowany przez Ośrodek Badań Handlu Ludźmi Uniwersytetu Warszawskiego, Komendę Główną Straży Granicznej i Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie, a finansowany przez Komisję Europejską w ramach *Programu ISEC Prevention and Fight Against Crime 2011*. Był realizowany od stycznia 2013 do marca 2015 r. i miał na celu zidentyfikowanie luk w systemie przeciwdziałania i zwalczania handlu ludźmi w Polsce. Na międzynarodowej konferencji 9 marca 2015 r., zaprezentowane zostały wyniki przeprowadzonych badań. W toku obrad, w gronie zaproszonych ekspertów przedyskutowano także najważniejsze kwestie związane z dotychczasowym funkcjonowaniem krajowych sprawozdawców do spraw handlu ludźmi w Europie.

W 2015 r. Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie, we współpracy z IOM, realizował projekt finansowany ze środków norweskich o nazwie: **Wzmocnienie potencjału Straży Granicznej w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej, w tym handlu ludźmi**. W ramach tego projektu 59 funkcjonariuszy SG zostało przeszkolonych w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi.

¹⁸ więcej na s. 14.

Projekt LASM - Lubuski alians służb mundurowych i cywilnych wobec handlu ludźmi i przestępczości transgranicznej. Projekt finansowany z funduszy norweskich, prowadzony przez Lubuski Urząd Wojewódzki, Nadodrzański Oddział Straży Granicznej oraz Centrum Badań Handlu Ludźmi UW, zawierał m.in. regionalną kampanię skierowaną do ogółu ludności w województwie lubuskim. Jego celem było skuteczne podniesienie kwalifikacji oraz możliwości funkcjonariuszy Straży Granicznej i pracowników administracji publicznej, w zakresie przeciwdziałania zorganizowanej przestępczości transgranicznej, w tym handlowi ludźmi.

Współpraca i kompetencja jako klucz do skutecznej walki z handlem ludźmi, projekt realizowany we współpracy Komendy Głównej Straży Granicznej z Międzynarodową Organizacją ds. Migracji - IOM. Celem projektu było przyczynienie się do zwiększenia kompetencji służb odpowiedzialnych za zwalczanie handlu ludźmi oraz wzmocnienia współpracy instytucjonalnej w zakresie udzielania pomocy ofiarom przestępstwa, ze szczególnym uwzględnieniem pomocy w dobrowolnym powrocie i reintegracji. Zrealizowano cykl szkoleń dla funkcjonariuszy Straży Granicznej, w których wzięło udział 66 osób. Także w ramach projektu zaplanowano stworzenie przez IOM interaktywnej aplikacji szkoleniowej dla Policji i Straży Granicznej¹⁹. Projekt był współfinansowany z funduszy norweskich.

---

¹⁹ Ma formę interaktywnego filmu, w którym o dalszych losach bohaterów decydują oglądający. Poprzez swoje wybory współtworzą sekwencje zdarzeń według różnych scenariuszy i poznają ich konsekwencje. Przygotowane zostały trzy filmy. Aplikacja została uruchomiona w czerwcu 2016 r.

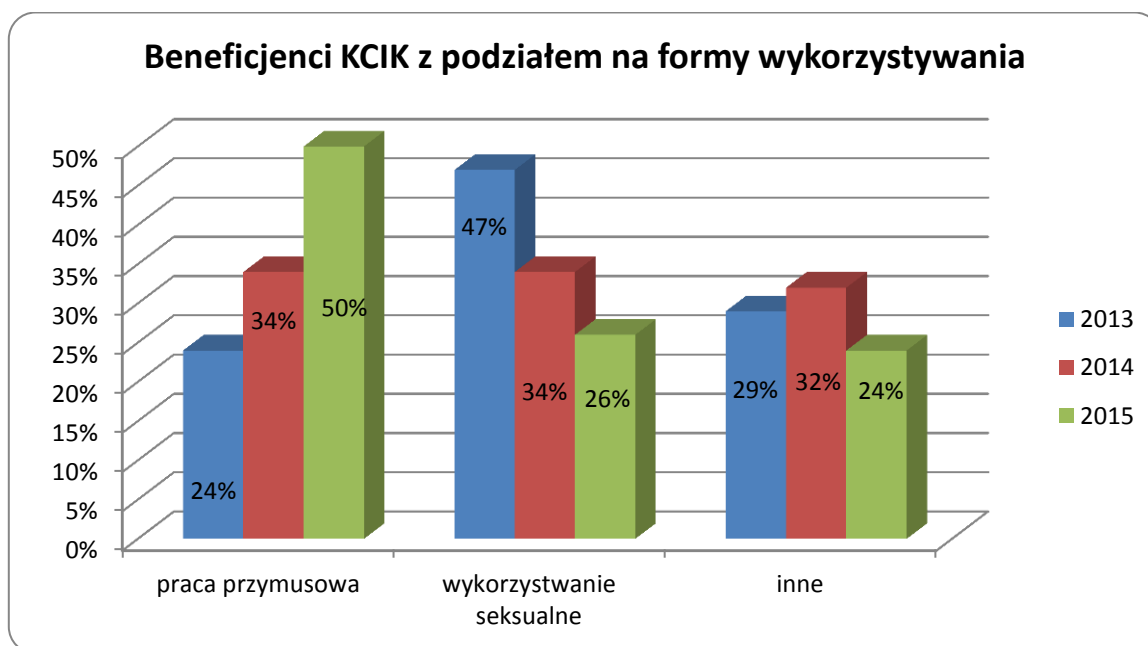
PODSUMOWANIE

Handel ludźmi jest okrutną zbrodnią, która wpływa na pogwałcenie podstawowych praw człowieka, a także działa destrukcyjnie na jednostki. Proceder ten jest w większości przypadków prowadzony przez zorganizowane grupy przestępcze (często o charakterze transnarodowym), które czerpią z niego znaczne dochody (wg szacunków UNODC, handel ludźmi rocznie generuje obrót rzędu 32 miliardów dolarów). Wydawać mogłoby się, że ta forma niewolnictwa, nie powinna mieć miejsca w XXI wieku, jednak ciągłe zapotrzebowanie na jak najtańszą siłę roboczą, czy też potrzeby rozwiniętego seks-biznesu, że handel ludźmi jest atrakcyjnym finansowo przedsięwzięciem przestępczym.

Polska, na tle innych państw UE, zajmuje niechlubne, 5 miejsce, jako kraj pochodzenia pokrzywdzonych przestępstwem handlu ludźmi. Jest także państwem tranzytowym (przez nasze terytorium przebiegają trasy przerzutowe ofiar z Europy Wschodniej i Azji) i krajem docelowym dla wykorzystywanych ofiar (szczególnie z Ukrainy, Bułgarii, Rumunii oraz Azji Wschodniej).

Analizując statystyki z ostatnich lat, nie sposób nie zauważyć wyraźnej zmiany trendu odnośnie handlu ludźmi w Polsce. Dotychczas najczęściej ujawnianą formą wykorzystywania była eksploatacja w prostytucji, czy w przemyśle pornograficznym. Przekładało się to także na dane dotyczące podziału poszkodowanych wg kryterium płci, a mianowicie zdecydowaną przewagę kobiecych ofiar handlu ludźmi. Dane z ostatnich lat wskazują jednak, że rośnie gwałtownie liczba ofiar wykorzystywanych do pracy przymusowej, z czym nierozdzielnie wiąże się także wzrastająca liczba pokrzywdzonych mężczyzn, którzy dominują w statystykach ofiar przymuszanych do pracy.

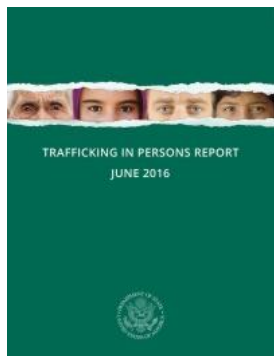
Wykres 22. Ewolucja form wykorzystywania ofiar handlu ludźmi w Polsce w latach 2013-2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KCIK.

Również ujawniane przypadki Polaków poszkodowanych przestępstwem handlu ludźmi w innych państwach europejskich, szczególnie w Wielkiej Brytanii, Holandii oraz w Niemczech, wskazują, że nasi rodacy najczęściej padają ofiarami pracy przymusowej, a mężczyźni są grupą najbardziej poszkodowaną.

Coroczne raporty Departamentu Stanu USA, **Trafficking in Persons**, plasują Polskę w najwyższej kategorii (tzw. Tier 1), w której znajdują się państwa spełniające wymagania zawarte w **Protokole z Palermo**. Autorzy opracowania wskazują, że Polska wypełnia minimalne wymagania oraz prowadzi ciągłe działania zmierzające do poprawy skuteczności zwalczania handlu ludźmi i czyni wysiłki w celu poprawy systemu wsparcia i pomocy ofiarom. Departament Stanu zwraca także uwagę na dziedziny wymagające poprawy i wymienia rekomendacje m.in. wprowadzenie specjalnych środków dla wsparcia małoletnich ofiar handlu ludźmi, zwiększenie wysokości zasądzanych kar, tak by odpowiadały one ciężarowi przestępstwa, polepszenie skuteczności ścigania sprawców wykorzystujących ofiary do pracy przymusowej, zwiększenie liczby szkoleń dla prokuratorów i sędziów.

Rekomendacje Departamentu Stanu pokrywają się z wnioskami, które wynikają z niniejszego opracowania:

1. Polepszenie skuteczności ścigania sprawców przestępstwa handlu ludźmi – prokuratorzy mają problemy z zebraniem wystarczającego materiału dowodowego w sprawach o handel ludźmi, w związku z czym wiele postępowań jest umarzanych.
2. Zwiększenie liczby szkoleń dla sędziów i prokuratorów – spadek liczby wyroków za przestępstwa z art. 189a k.k. w ostatnich latach oraz duża liczba wyroków w zawieszeniu, które przy ciężarze gatunkowym procederu są wysoce nieadekwatne.
3. W związku z ciągłym wzrostem liczby ofiar handlu ludźmi przymuszanych do pracy należy polepszyć wykrywalność oraz ściganie sprawców wykorzystujących pokrzywdzonych do pracy przymusowej – jest to rodzaj przestępstwa, z którym polskie organy ścigania mają największy problem jeżeli chodzi o zebranie wystarczającego materiału dowodowego.
4. Stałe utrzymująca się wysoka liczba poszkodowanych dzieci wymaga powzięcia dodatkowych wysiłków w celu wsparcia małoletnich ofiar handlu ludźmi.
5. Potrzeba opracowania kompleksowego dokumentu, Krajowego Mechanizmu Referencyjnego (KMR), który spajałby wszystkie instytucje, instrumenty i środki, obecnie istniejące w jedną, spójną całość – powstanie KMR wpisano jako jeden z priorytetów w Krajowym Planie Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2016-2018.
6. Zwiększenie możliwości uzyskania przez ofiary rekompensat od swoich prześladowców - ułatwienia dla poszkodowanych, pomoc prawna ze strony instytucji zaangażowanych w pomoc ofiarom.

SUMMARY

Trafficking in human beings (THB) is the buying, selling and exploitation of adults and children. It is a phenomenon which has a detrimental effect on individuals, society, and the economy. Traffickers exploit people's vulnerabilities, which may be exacerbated by factors such as poverty, discrimination, gender inequality, violence against women, lack of access to education, ethnic conflict and natural disasters.

THB is a crime driven by demand and profit. The profits, in both the legal and illegal economies, result in a complex interplay between supply. And demand is what must be addressed if the crime is to be eradicated. THB is a gross violation of fundamental rights, and is explicitly prohibited under the international law.

Poland is a transit (through our territory lead main routes for victims from Eastern Europe and Asia to Western Europe), destination country for abused victims (especially from Ukraine, Bulgaria, Romania and East Asia), and Poland is on 5th position among EU countries, as the country of origin of victims of trafficking in human beings.

Analyzing the statistics of recent years, it is noticeable that there is a clear change in the trend regarding human trafficking in Poland. So far, the most disclosure form of exploitation was sexual exploitation in prostitution or the sex industry. This was reflected in the data on the distribution of victims by gender - the vast majority of victims of trafficking were women. However, the data from previous years shows that rapidly growing number of victims used for forced labour, which is inseparably connected with increasing number of men victims, dominating in the statistics of victims of forced labor.

Most of the identified victims of THB in Poland were citizens of: Poland, Ukraine, Romania, Bulgaria, Vietnam, Sri Lanka and Philippines (mostly exploited in forced labour, sexual exploitation, forced begging). Poles also were being exploited abroad, mainly in the United Kingdom, the Netherlands and Germany (the vast majority of Polish victims are used for forced labour).

The data from General Prosecutor Office pointed that perpetrators of this crime on the territory of Poland, in most cases, are Polish citizens. Unfortunately, we can observe steady decreasing number of closed investigations which resolved on small number of bills of indictment. As a result only a few defendants were sentenced to deprivation of liberty (effectively enforced).

Having in mind that THB is a serious crime and willing to provide assistance to victims, the National Consulting and Intervention Centre, fully financed by Ministry of the Interior and Administration, operates since April 2009. The Centre is currently run by two NGOs (La Strada Foundation and Po-MOC Association) both very experienced in THB issues.

Poland initiated significant number of actions to improve country's capacity to prevent in THB i.e. Poland made amendments to the law (regarding to THB matters), conducting initiatives in cooperation with NGOs (in most cases co-financed from Norway Grants) to improve assistance to the victims and to inform the society about THB phenomenon in Poland.

Warszawa 2016

**Materiał opracowano w Zespole do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi
w Departamencie Analiz i Polityki Migracyjnej
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji**